

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for samfunnsvitenskap

En klatrers perspektiver på naturbruk i Lofoten

Ida Steinvik Olsrud

Masteroppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse. SPL- 3900. Vår 2024

Forord

Fem interessante, spennende og lærerike år på universitetet går mot slutten. I den forbindelse vil jeg takke for alle som har hjulpet og støttet meg på veien.

Denne masteroppgaven hadde ikke blitt til uten dere som stilte opp til både intervjuer og spontane samtaler, jeg er dermed dypt takknemlig for at mine informanter tok seg tid til å fortelle og forklare sine synspunkter, noe som danner selve grunnlaget for denne masteroppgaven.

Stor takk til min veileder Brynhild Granås. Din kunnskap, erfaringer, og tålmodighet har jeg ikke kunne vært foruten i prosessen. Jeg er takknemlig for din fleksibilitet, interessante samtaler, og empati med at "livet skjer" også utenfor studenttilværelsen.

Jeg vil også takke familie og venner for deres støtte og heiarop, deres tålmodighet når jeg har vært i "skrive-bobla" betyr mye. Takk for nyttige diskusjoner av oppgavens tema, korrekturlesning, og for at dere "alltid har trua". Jeg vil også takke min arbeidsgiver som har latt meg ha en fleksibel arbeidstid når det behøves, samt de mange samtale på pauserommet hvor jeg får luftet mine tanker.

Mine medstudenter. Takk for alle samtalene og diskusjonene på lesesalen, og rundt lunsjbordet. Takk for både latter, hjelpsomhet, og deling av frustrasjon når en står fast.

Ida Steinvik Olsrud, 31 mai 2024.

Sammendrag

Denne masteroppgaven har som overordnet mål å undersøke hvordan erfarne klatrere i Lofoten opplever og navigerer i et landskap som tiltrekker seg stadig flere klatreturister. I lys av allemannsrettens uklare pliktfundament, vil studien utforske hvordan klatringens kulturelle lag, normer og verdier kommer til uttrykk i praksis.

Ved hjelp av deltakende observasjon og kvalitative intervjuer, analyseres spesifikke kulturelle praksiser og normer i klatremiljøet for å forstå hvordan disse påvirker klatrernes aktiviteter og opplevelser, samt klatrernes syn på besøksforvaltningstiltak. Gjennom dette perspektivet søker studien å gi innsikt i hvordan en spesifikk brukergruppe navigerer i naturen og håndterer utfordringer i et område preget av mange spenninger og endringer, som følge av naturbasert turisme.

Jeg har benyttet meg av ulike teoretiske utgangspunkt for å belyse disse temaene.

Sosiologiske forskningsartikler omhandlende klatring, symbolsk interaksjonisme, samt relasjonelle stedsteorier.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	2
1.1	Fjellklatring	5
1.2	Lofoten	6
1.3	Allemannsretten og besøksforvaltning	8
1.4	Oppbygging av oppgaven.....	11
2	Teoretisk utgangspunkt	12
2.1	Teoretiske perspektiver på klatring	13
2.2	Sosiologiske perspektiver på klatring	13
2.3	Symbolisk interaksjonisme.....	18
2.4	Den stedlige dimensjonen	20
3	Metodologi	24
3.1	Utgangspunktet for oppgavens tema	24
3.2	Et interaksjonistisk perspektiv	25
3.3	Deltakende observasjon.....	27
3.4	Intervju og rekruttering av informanter.....	28
3.5	Supplerende dokumenter.....	32
3.6	Refleksjoner i forskningsprosessen og etikk	32
4	Analyse.....	34
4.1	Norsk klatring.....	35
4.2	Klatrekultur	44
4.3	Stedsutvikling og klatrekultur i endring.....	58

4.4	Klatreførere	68
5	Oppsummerende refleksjoner	75
6	Referanser.....	78
Vedlegg 1: Samtykkeskjema		
Vedlegg 2: Temagudie		

Figurliste:

Figur 1: Klatring i Lofoten på 90-tallet. Foto: Privat

Figur 2: Norsk Tindeklubs logo, hentet fra Ntk.no <https://www.ntk.no/>

Figur 3: Tromsø klatreklubbs logo, hentet fra <http://tromsoklatring.no/>

Figur 4: Klatretur på Svolværgeita. Foto: privat

Figur 5: Bokomslag «Climbing in the magic islands» publisert av Nord- norsk klatreskole

Figur 6: Bokomslag «Lofoten Rock» publisert av Rockfax.com

Figur 7: Bokomslag «Lofoten climbs» publisert av Rockfax.com

1 Introduksjon

Klatring i fjell er ingen ny aktivitet, helt siden «tidenes morgen» har folk utforsket fjelltopper, dog med ulike mål ved turen. Til å begynne med var det gjerne praktiske eller religiøse bakgrunner som motiverte. I dag er det en sport og fritidsaktivitet i stadig vekst. Lofoten er et kjent sted både innen- og utenlandsk for sine allsidige klatremuligheter, og populariteten for å bedrive sporten i området ser bare ut til å øke.

Lofoten, som et naturskjønt område kjent for sine dramatiske fjellformasjoner tiltrekker seg et mangfold av besøkende hvert år. Både de som foretrekker å betrakte landskapet på avstand, men også de som ønsker å utforske fjellene på nærmere hold. Klatring i fjellene i Lofoten er heller ikke et nytt fenomen, helt siden 1800-tallet finnes det registrerte tindebestigninger på for eksempel Vågakallen. Imidlertid var det i 1970-årene at klatringen for alvor begynte å bli synlig. Siden den gang har antallet som bedriver sporten nå mangedoblet seg, og tiltrekker seg besøkende fra hele verden. Per i dag finnes det flere bedrifter og organisasjoner som driver med guiding, klatreskoler, klatreklubber, foreninger, samt en folkehøgskole med fokus på friluftsliv, hvor klatring også er sentralt.

Med den økende tilstrømningen av klatrere til området har også spørsmål om etikk og moral i forhold til bruk av naturen blitt stadig mer relevante. Klatremulighetene i Lofoten tiltrekker ikke bare erfarne klatrere, men også en stadig økende mengde av mennesker som ønsker å utforske naturen på en mer utfordrende og spennende måte. Denne økningen i brukere av naturen har gjort meg nysgjerrig på hvordan erfarne klatreres kultur og normer manifesteres gjennom deres interaksjon i deres naturlige miljø.

I forbindelse med denne tematikken, har jeg i dette prosjektet hentet inspirasjon fra forskere som Granås & Svensson (2021) som vier oppmerksomhet til allemannsretten og dens uklare pliktfundament (ibid.). Allemannsretten gir oss rett til å ferdes og oppholde oss i utmark, rettigheten er et gratis fellesgode som er en del av den norske kulturarven (Regjeringen, 2021). Allemannsretten er grunnlaget for friluftslivet i Norge, og brukes gjerne som en samlebetegnelse på rettigheter vi har til fri bruk av naturen. Den gir blant annet rett til fri ferdsel til fots og på ski i utmark (ibid.).

Imidlertid gir ikke allemannsretten bare rettigheter, det følger også plikter. Miljødirektoratet (2022) beskriver at en skal opptre hensynsfullt og varsomt ved bruk av allemannsretten. Ferdsel, opphold og høsting skal skje på en hensynsfull måte. Man må ta hensyn til andre som er ute i naturen, fastboende, hyttebeboere og landbruket, som har sin næring i naturen (ibid.). Ifølge Miljødirektoratet har grunnleggende lover som Frilufsloven fra 1957 og Naturmangfoldloven fra 2009 har bidratt til å formalisere og beskytte mange aspekter av allemannsretten, selv om den ikke er en enkeltstående rettighet fastsatt på ett bestemt tidspunkt (ibid.).

Siden frilufslovens vedtak, har denne retten vist seg å være robust, selv om rekreasjonsbruken av naturen har endret seg betraktelig (Granås og Svensson 2021, s. 15). Brukerne av allemannsretten har blitt mange flere, og det vi tenker på som tradisjonelt frilufsliv er i endring. Tur i skog og mark står fortsatt sterkt i samfunnet, men andre naturaktiviteter, som klatring, blir stadig mer populære (Fedreheim & Sandberg, 2008). Til tross for at allemannsretten er et solid prinsipp, finnes det innebygde spenninger i den (Granås & Svensson, 2021).

Sistnevnte hevder at allemannsretten alene ikke gir en presis retning for hvordan retten skal praktiseres, og understreker viktigheten av lokale sedvaner – en form for uformell "juss" som angir "god skikk" for bruk av naturen (Granås & Svensson 2021, s. 13-14). De peker på at disse sedvanene er forankret i spesifikke landskap og påvirkes av blant annet flora, fauna, klima, næringsliv, politikk og historie, og at i en omskiftelig verden, hvor økt mobilitet og teknologiske fremskritt stadig forandrer landskapsbruken, blir disse sedvanene utfordret og endret (ibid.). Folks kunnskap og eierskap til natur, samt deres engasjement og omsorg for naturen, kan bidra til å belyse allemannsrettens uklare pliktfundament (ibid.).

I forbindelse med den økte naturbruken er også forvaltning av populære områder et anliggende. Som Granås & Svensson fremhever i sin artikkel er et tilbakevendende tema, hvordan lokale stemmer kan integreres bedre i den offentlige naturforvaltningen (Granås & Svensson, 2021, s. 21). Natur, eller -besøksforvaltning er beskrevet som et «verktøy for å sikre bærekraftig utvikling og samtidig gi grunnlag for bred lokal verdiskaping» (Miljødirektoratet 2023).

Klatring er som nevnt en sport med økende popularitet. Hvordan de uskrevne normene og reglene i klatremiljøet følges, er noe jeg ønsker å undersøke nærmere. Som miljøet selv

uttrykker at "det er mange uskrevne regler som en klatrer bør kjenne til - det er ikke alt som står nedskrevet i en klatrefører eller som du lærer på klatrekurs" (Norsk-kltring, 2021). Erfarne klatrere i Lofoten møter utfordringer knyttet til den økende pågangen av klatreturister, og en kan hevde at det finnes spesifikke kulturelle praksiser og normer i klatremiljøet som påvirker hvordan disse aktivitetene utøves. Ved å undersøke kulturen og normene, vil jeg få innsikt i hvordan klatrere opplever og navigerer i naturen, samt deres syn på besøksforvaltningstiltak i sitt eget miljø. I denne oppgaven har jeg derfor som overordnet mål å undersøke hvordan erfarne klatrere i Lofoten opplever og navigerer i et landskap som tiltrekker seg stadig flere klatreturister, - i lys av allemannsrettens uklare pliktfundament, vil studien utforske hvordan kltringens kulturelle lag, normer og verdier kommer til uttrykk i praksis. Dette er interessant fordi det gir innsikt i hvordan en spesifikk brukergruppe navigerer i naturen, samt deres perspektiver på et område med mange spenninger og endringer gjennom årene

Med dette utgangspunktet vil jeg undersøke problemstillingen:

Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres.

Teoretisk har jeg tatt utgangspunkt i sosiologiske forskningsartikler som omhandler klatrekultur, samt symbolsk interaksjonisme. Den underliggende stedlige dimensjonen for oppgaven forklares gjennom både grunnleggende og relasjonelle stedsperspektiver. Metodologisk har jeg benyttet meg av individuelle kvalitative intervjuer og deltakende observasjon.

1.1 Fjellklatring

Moderne klatring startet i hovedsak som alpinklatring eller «mountaineering» for å bestige fjelltopper, og dette vil bli videre utdypet i oppgavens analysedel. I dag finnes det flere underkategorier og egne grener som hører inn under paraplyen klatring; isklatring, sportsklatring, buldring, speed-klatring, med mere. Tradisjonell klatring og sportsklatring kan imidlertid sies å være de vanligste variantene.

Klatring med naturlig eller tradisjonell sikring, innebærer at klatreren plasserer sikringsmidler som kiler eller kammer i sprekker og strukturer i fjellet underveis i klatringen. Disse sikringsmidlene kan fjernes etter bruk, slik at fjellet etterlates urørt, derav betegnelsen tradisjonell/naturlig sikring. Denne formen for klatring omtales ofte som «tradklatring» eller «å klatre på kiler».

Sportsklatring derimot, utføres på ferdig tilrettelagte klatrevegger, enten utendørs eller innendørs. Rutene er sikret med borebolter eller fastskrudde tak, noe som krever mindre utstyr og mindre kunnskap om sikring og tauarbeid sammenlignet med tradisjonell fjellklatring. Sportsklatring er den mest utbredte formen for klatring globalt og er også en konkurranseidrett, inkludert som en gren under Sommer-OL i 2020 (Norsk-klatring, 2024). Bruken av borebolter i klatrefjell har vært og er fortsatt omdiskutert i klatremiljøet. Boltene, som gir et fast punkt for sikringsmidler, kan sette varige spor i fjellet og dermed påvirke opplevelsen av uberørt natur som tradisjonell klatring tilbyr.

Det eksisterer flere ulike graderingssystemer når man setter en vanskelighetsgrad på en klatrerute, avhengig av land, numerisk kategorisert og avhengig av type klatring. I Norge har vi et eget system, noe likt den mest brukte, som er den franske. Det starter ofte med den letteste graden på 3- og går opp til 9+. Det er imidlertid vanlig i guidebøker at en ikke graderer før grad 4. En treer vil i hovedsak bety at det er «lett klyving» og en trenger nødvendigvis ikke tau. En nier er i motsetning svært teknisk krevende, og er av slik vanskelighetsgrad at de fleste som har gått graden, avhengig av type klatring krever omfattende trening.

Guidebøker, også kalt klatreførere, vil bli grundigere presentert i oppgavens analysedel. Når jeg refererer til «klatring» i generell forstand, baserer jeg meg hovedsakelig på de engelske

begrepene «mountaineering» eller «rock-climbing», som stort sett innebærer utendørs klatring og ofte inkluderer bruk av tau.

Videre plasseres klatring ofte i ulike kategorier både av utøvere selv, og i forskningslitteratur. Eksempler på slike kategorier inkluderer ekstremспорт, livsstilспорт, adventure-sport, bratt friluftsliv, action-sport, eller risikosport. Disse kategoriseringene vil bli nærmere behandlet i oppgavens teoridel.

1.2 Lofoten

Lofoten er som nevnt det geografiske utgangspunktet for dette prosjektet. Lofoten er en øyrekke i Nordland fylke langs Vestfjordens nordside. Geografisk strekker Lofoten seg fra Skomvær utenfor Røst i sørvest til området rundt den sørlige munningen av Raftsundet i nordøst (Thorsnæs, 2024). Det er seks kommuner i Lofoten, og tall fra 2023 viser at det er 23 486 innbyggere til sammen i de ulike kommunene (ibid.).

Min oppgave er geografisk sentrert i Vågan kommune, dette på bakgrunn av at mesteparten av klatring finner sted der. Her er potensialet for klatring størst, uavhengig av disiplin, og det er hit flest klatrere har søkt seg til gjennom årene, derfor i hovedsak i områdene mellom Svolvær, Kabelvåg og Henningsvær at feltarbeidet har funnet sted (jf. Norsk-klatring 2024).

Kommunen har innbyggertall på 9743 personer per 2023, (SSB, 2023). Spisse fjell, svaberg og strender er gjerne det man forbinder med tanke på naturen i området. Det finnes også skogsområder, men kystnaturen er dominerende. De større øyene atskilles av smale sund, og kysten er oppskåret av en rekke større og mindre fjorder og vikar. Landskapet er svært berglendt med en rekke spisse tinder, dels adskilt av dype botner, noe som er et resultat av iserosjon under istidene (Thorsnæs, 2024).

Lofoten er hjemstedet til noe av Norges eldste berggrunn, hvor de eldste bergartene stammer fra for om lag to milliarder år siden. Disse bergartene, som inkluderer granitter og syenitter er av magmatisk opprinnelse, og karakteriseres ved sin betydelige hardhet (ibid.), noe som er bidragsytende til at klatringen her er så ettertraktet. Det høyeste fjellet i Lofoten er

Higravtinden på 1146 meter over havet. Andre øyer i regionen har også fjelltopper som strekker seg over 1000 meter. På Hinnøya finner vi Durmålstindan, som ruver 1004 meter over havet på Vågans del av øya, mens Moskenesøya har Hermannsdalstinden, som når en høyde på 1029 meter (ibid.).

En betydelig andel av arbeidsplassene i Lofoten-regionen er knyttet til primærnæringer som fiske og landbruk (ibid.). Foruten om primærnæringene er turisme en viktig del av næringsvirksomheten i Lofoten. Mange av rorbuanlegg som tidligere var brukt av fiskere, er i dag omgjort til kommersielle overnattingssteder og turistanlegg. Det finnes også en rekke hoteller, vandrerhjem, campingplasser, og overnattingssteder via AirBnb i hele øyriket. Vakker natur er selvsagt noe som tiltrekker Lofoten mange turister, og som følge av dette er det en rekke ulike aktiviteter som tilbys, i tillegg til et stort antall museer, gallerier og restauranter. Ifølge NHOs rapport fra 2019 fremstilles Lofoten og Vesterålen som noe av det mest attraktive Norge har som reiselivsdestinasjon (NHO Reiseliv, 2019). Sykling, alpinkyøring, kajakkpadling, fiske, hvalsafari, dykking og fjellturer er noen av de mest populære aktivitetene, og destinasjonen er også internasjonalt kjent for fjellklatring og surfing (ibid.). Det er usikkert hvor mange som besøker Lofoten per år, men antall gjestedøgn har mer enn doblet seg mellom 2000 og 2019, fra 250 000 til 560 000 gjestedøgn, i tillegg er det rundt 430 000 som booker seg inn på et AirBnB eller som kommer med cruise i året (Antonsen, Dale & Mayer 2021, sitert i Cabrera 2023).

Ifølge NHO er nær 75 prosent av gjestedøgnene i Lofoten på sommeren, og campingturistene er i et betydelig antall sammenlignet med resten av landet (NHO Reiseliv, 2019). Jeg har ikke kjennskap til egen statistikk omhandlende «rene klatreturister», men generelt er det en populær aktivitet for området, noe som gjenspeiles i de mange artiklene som publiseres, blant andre fra magasinet Norsk-klatring (2024).

Som Cabrera (2023) nevner i sin avhandling blir turisme sett på som en viktig alternativ næring for utvikling på steder som Lofoten. Disse ambisjonene må ses i lys av en uro for trendene med at folk flytter fra distriktene og at tradisjonelle næringer bygges ned eller er under press (ibid.). Samtidig er det flere som stiller spørsmål om hvor turismeutviklinga er på vei – hvor mye kan egentlig den lokale turismen vokse før det går på bekostning av stedskvaliteter som lokale innbyggere og besøkende verdsetter (Cabrera 2023, s. 9).

1.3 Allemannsretten og besøksforvaltning

Som nevnt er allemannsretten en kombinasjon av flere lover, rettspraksiser og tradisjoner som gir folk rett til å ferdes og oppholde seg i naturen (Miljødirektoratet, 2023). Allemannsretten er ikke nedfelt i én enkelt lov i Norge, men er heller en kombinasjon av flere lover, rettspraksis og tradisjoner som gir folk rett til å ferdes og oppholde seg i naturen. Prinsippene som ligger til grunn for allemannsretten har utviklet seg over tid gjennom rettsavgjørelser, skikk og bruk, samt gjennom en rekke lover og reguleringer (Miljødirektoratet, 2022).

Miljødirektoratet har det overordnede ansvaret for allemannsretten, men det er kommunen som i hovedsak forvalter allemannsretten etter friluftsloven (ibid.). Anliggendet med friluftsloven er at: *§1 Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmenhetens rett til ferdsel, opphold mv. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes* (Lovdata, 2023).

Allemannsretten praktiseres i hele Norden, og et fåtall andre land. I resten av verden er det stort sett slik av grunneier bestemmer hvem som skal kunne ferdes på hans eller hennes grunn, og denne retten er høyt skattet av oss nordmenn, som utøver et omfattende friluftsliv, og vår kultur er sterkt knyttet til naturen og aktiviteter i den (Viken 2020, s. 344). I en norsk spørreundersøkelse fra 2017 svarte 82 prosent at de kjenner til allemannsretten (Granås & Svensson 2021, s.13). Som også nevnt av Viken (2020), er prinsippet om allmenn fri ferdsel en del av nasjonal naturideologi og kulturarv med lange historiske røtter og med juridiske forgreininger som er med på å gi retning til en bredde av landskapspraksiser, blant annet jakt og fiske (Granås & Svensson 2021, s.13).

Økningen i rekreasjonsbruk er knyttet til vekst og endringer i reiselivet, der flere turister ønsker å oppleve naturen gjennom aktiviteter i stedet for å bare beskue den (Granås & Svensson, 2021, s. 15). Mange har sett næringsmuligheter i å tilrettelegge for

naturopplevelser, og veksten i naturbasert turisme har vært spesielt stor i Nord-Norge. Dette har gjort allemannsretten til en økonomisk ressurs, omtalt som en «råvare» av aktører som Visit Norway når de henvender seg til internasjonale reisende (ibid.).

Endringene i bruken av allemannsretten har ført til et større mangfold av aktiviteter, utstyr og rasjoner i norske landskap (ibid.). Dette mangfoldet er en konsekvens av at flere mennesker med varierte verdier, kunnskap og forståelser av natur og landskap oppsøker naturlandskapene (Granås & Svensson, 2021, s. 18). Dette skaper utfordringer knyttet til forsøpling, forurensning, trengsel og potensielle konflikter blant brukerne (ibid.).

Miljøforvaltningsorganene og reiselivsnæringen står overfor en rekke utfordringer, og det er nødvendig med samarbeid for å sikre en bærekraftig bruk av naturressursene (Kaltenborn et al., 2001, s. 426). Aktuelle endringer i offentlige verdier og forbruksmønstre utfordrer konseptet "frihet avhengig av ansvar", altså ideen om at man er fri til å bruke og nyte friluftaktiviteter så lenge man oppfører seg riktig. Med økt mangfold i brukergrupper og samfunnsbakgrunn blir det vanskeligere å oppnå enighet om hva som er hensiktsmessig oppførsel og hvordan offentlig tilgang skal forvaltes (Kaltenborn et al., 2001, s. 427).

Dette kan føre til distinkte og konkurrerende diskurser rundt offentlig adgang i fremtiden. Nasjonale myndigheter definerer besøksforvaltning som et verktøy for å sikre bærekraftig utvikling og samtidig gi grunnlag for bred lokal verdiskaping (Miljødirektoratet, 2023). Kommunene har hovedansvaret for forvaltning av allemannsretten og tilhørende besøksforvaltning (ibid.).

Imidlertid kan man stille spørsmål om hvem besøksforvaltningen er for, og om en utvidet form for friluftsliv og aktivitetsbasert turisme inkluderes i denne forvaltningen. Ifølge Albrecht (2016) kan besøksforvaltning bidra til å øke profilen og kvaliteten på turistprodukter, informere besøkende om fasiliteter og tjenester, og spre besøkende for å dempe negative besøksvirkninger (ibid.) Besøksforvaltning er heller ikke godt kontekstualisert, dens rolle i destinasjonsforvaltning og potensielt overlappende ansvarsområder mellom offentlige og private sektorer blir sjelden anerkjent og forstått tilstrekkelig (Albrecht, 2016 s. 4-5).

Klatring, som en populær friluftaktivitet, må også forstås innenfor rammene av allemannsretten. Klatrere er en del av brukergruppen som benytter retten til fri ferdsel i naturen, men med denne retten følger også plikter og ansvar. Hvordan klatrere navigerer disse

uskrevne normene og reglene, og hvordan de opplever besøksforvaltningstiltak, er sentrale spørsmål i denne studien. Granås og Svensson (2021) fremhever at allemannsrettens uklare pliktfundament kan understøttes gjennom landskapsspesifikke normer og skikker (ibid.). Klatrere, som en spesifikk brukergruppe, bidrar til landskapets kulturelle lag og normer gjennom sine aktiviteter. Ved å studere klatring i konteksten av allemannsretten, kan jeg få innsikt i hvordan klatrere navigerer i naturen og hvordan de bidrar til og påvirkes av besøksforvaltningstiltak.

1.4 Oppbygging av oppgaven

I dette innledningskapittelet har jeg introdusert målet med oppgaven som er å undersøke hvordan erfarne klatrere i Lofoten opplever og navigerer i et landskap som tiltrekker seg stadig flere klatreturister, på bakgrunn av allemannsrettens uklare pliktfundament, vil studien utforske hvordan klatringens kulturelle lag, normer og verdier kommer til uttrykk i praksis. Derav problemstillingen: *Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres.*

I kapittel to vil jeg trekke frem de teoretiske perspektivene for oppgaven. Jeg har benyttet meg av sosiologisk forskningslitteratur som omhandler klatrekultur, samt teori om symbolsk interaksjonisme for å kunne forklare normer og verdier som finnes innen klatremiljøet. Til sist vil jeg implementere både grunnleggende og relasjonelle stedsperspektiver -noe som legger et grunnlag for utformingen av den analytiske delen.

Kapittel tre introduserer jeg det metodologiske utgangspunktet for studien. Deltakende observasjon og kvalitative intervjuer er utgangspunktet for metodene, her har jeg benyttet meg av et interaksjonistisk perspektiv på kvalitative studier, noe som speiler deler av teoridelen.

I Kapittel fire som er oppgavens analysedel, vil jeg starte med å presentere en historie om norsk klatring, dette for å gi leseren en dypere forståelse av konteksten for oppgaven. Jeg vil deretter trekke frem delkapittelet som omhandler «Klatrekultur», før jeg introduserer «Stedsutvikling og klatrekultur i endring», her vil også guidebøkene bli videre forklart og analysert.

Kapittel fem inneholder oppsummerende refleksjoner omhandlende empirien jeg har introdusert. Til sist vil jeg avslutte med en kort konklusjon.

2 Teoretisk utgangspunkt

Oppgavens problemstilling er som nevnt; *Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres.*

Som teoretiske perspektiver i dette prosjektet har jeg blant annet benyttet meg av sosiologisk forskningslitteratur som omhandler klatring og dens kultur. Disse artiklene har fokus på hvordan klatring er en identitetsskapende aktivitet, spesielt blant de som er dedikerte til sporten. Begreper som «livsstilssport», «adventure-sport» og andre lignende tilnærminger er stikkord for denne forskningslitteraturen.

I forlengelse av denne litteraturen har jeg hentet inspirasjon fra symbolsk interaksjonisme, som bidrar til å forstå hvordan klatrere konstruerer sin identitet og mening gjennom sosiale interaksjoner og symboler i klatremiljøet. Deler av denne tilnærmingen vil også bli representert i metodekapitlet, hvor jeg har benyttet meg av et interaksjonistisk perspektiv.

I tillegg til å utforske identitets- og kulturdimensjonene ved klatring, tar jeg også opp teoretiske perspektiver på sted, som er en underliggende dimensjon i oppgaven. Jeg vil først gjøre rede for den klassiske tredelingen av sted, dette som bakgrunn for å forstå nyere stedsteorier fra blant andre Massey, - i den forlengelsen har perspektiver som omhandler omsorg for sted blitt relevant for denne oppgaven.

Disse teoretiske bidragene legger et grunnlag for utformingen av den analytiske fortellingen.

2.1 Teoretiske perspektiver på klatring

Mye av forskningslitteraturen jeg har lest som omhandler klatring, handler i stor grad enten om risikotaking eller motivasjon blant klatrere (Se bla. Lyng 1990, Higham & Musa 2015, Llewellyn & Sanchez 2008, Meltem & Albayrak 2016). For eksempel har Lyng (1990) skrevet om konseptet «Edgework», som fremhever de mest relevante sosiologiske trekkene ved frivillig risikotaking, samtidig som det knytter sammen forbindelsene mellom ulike aspekter ved risikotakende atferd og strukturelle kjennetegn ved det moderne amerikanske samfunnet på både mikro- og makronivå (Lyng, 1990). Mens Llewellyn & Sanchez (2008) sitt mål med sin studie var å utfordre oppfatningen om at risikotakende mennesker er homogene grupper, og at risikotaking innen idrett nødvendigvis gjenspeiler uttrykket for søking etter spesielle egenskaper. Det sekundære målet for studien var å undersøke den potensielle rollen til ytterligere individuelle forskjeller, slik som selv-effektivitet og impulsivitet (Llewellyn & Sanchez 2008).

Selv om artikler som dette inneholder noen aspekter som er relevant for min oppgave, har jeg i hovedsak benyttet meg av litteratur som fokuserer på klatring som identitets og kulturbærende praksiser, som Breivik (2010), Wheaton (2004), Rickly-Boyd (2012), Davidson (2015), og Lewis (2004). De har i sine studier benyttet seg av begreper som «livsstilssport» og «adventure-sport» samt andre tilnærminger som er nært beslektet, som «dedikerte klatrere». Disse begrepene kan ikke sies å fullt ut definere mine informanternes tilnærming til klatring, samtidig inneholde disse begrepene og spesielt bakgrunnen for de likevel relevante betraktninger som jeg vil forklare nærmere.

2.2 Sosiologiske perspektiver på klatring

Breivik (2010), benytter begrepet «adventure-sport», og antyder at det siden 1970-tallet har vært en økning i ulike former for adventure-sport. Han hevder at denne økningen må sees på den ene siden, i lys av bakgrunnen av utviklingen innenfor idrettsfeltet selv, og på den andre siden må populariteten til adventure-sport ses på bakgrunn av sentrale aspekter ved moderne samfunn (ibid.) Adventure-sport har ifølge Breivik, utvilsomt noe å tilby som er vanskelig å finne i andre idretter. Det finnes muligheter for mestring og perfeksjon i forhold til

utfordrende miljøer. Det er behov for ferdigheter knyttet ikke bare til kroppen, men også til sinnet. Man må håndtere angst og stress, og likevel prestere. Belønningen er en kraftig blanding av fantastiske opplevelser og sensasjoner. Det er få arenaer der man på en lignende måte kan få en emosjonell "rus" på kroppens egne kjemikalier med blanding av adrenalin og endorfiner. Videre er ikke adventure-sport på samme måte som hovedstrømmen av idrett kontrollert av organisatoriske rammer, strenge regler og regulerte konkurranser i klart definerte miljøer (Breivik 2010, s.1). Sistnevnte (2010, s. 2) definerer «adventure-sport» utfra fem kriterier som inneholder en bred blanding av idretter, men som også innehar disse kriteriene:

- A) Har elementer av utfordring, spenning og (i de fleste idretter) risiko.
- B) Foregår i krevende, naturlige eller kunstig konstruerte miljøer.
- C) Er mer løst organisert enn hovedstrømmen av idretter.
- D) Representerer en frihet fra eller motstand mot den dominerende idrettskulturen.
- E) Er individualistiske aktiviteter, men har en tendens til å bygge grupper og subkulturer rundt aktiviteten.

Klatring passer godt inn i Breiviks fem kriterier for Adventure-sport. Den inneholder definitivt elementer av utfordring, spenning og risiko, og kan foregå både utendørs i naturlige miljøer og innendørs i kunstig konstruerte klatrevegger. Klatring er vanligvis mindre organisert enn mer «mainstream» idretter, og det representerer ofte en frihet fra den dominerende idrettskulturen. Selv om klatring kan være en individualistisk aktivitet, har det også en tendens til å bygge grupper og subkulturer rundt aktiviteten. Klatrere danner ofte sterke bånd med andre klatrere og deler kunnskap, erfaringer og støtte innenfor klatremiljøet.

Wheaton (2004) benytter i motsetning til Breiviks «adventure-sport», seg av begrepet «livsstilssport», og dette er brukt om individualiserte senmoderne idrettsaktiviteter, og dekker et spekter av aktiviteter, både veletablert sport som klatring og surfing så vel som "yngre" aktiviteter som skating og kiting. Hun beskriver en sport eller aktivitet der utøverne uttrykker at deres deltagelse i sport preger livet deres i så stor grad at de ofte ser på det som en livsstil (Wheaton 2004, s. 4-6).

Begrepen, livsstilssport og adventure-sport vil jeg påstå har noen fellestrekk, og de er også relevante i forbindelse med å komme nærmere en klatrers kultur, identitet og normer. Som Wheaton (2004) utdyper begrepet livsstilssport:

"En uttrykksform som er adoptert av medlemmene av kulturene selv, og som innkapsler disse kulturene og deres identiteter, og signaliserer viktigheten av den sosiohistoriske konteksten der disse aktivitetene oppsto, tok form og eksisterer. "Livsstilssport" gjenspeiler både egenskapene til disse aktivitetene og deres bredere sosiokulturelle betydning." (Wheaton, 2004. s.4)

Ifølge Wheaton (2004) er disse idrettene kjennetegnet ved å være like mye lek som idrett og med en viss kunstnerisk følsomhet. Til tross for forskjellene representerer idrettene en alternativ og potensiell utfordring til den tradisjonelle idrettskulturen med sitt regelbundne, og konkurransepregete karakter (ibid.). Livsstilssport uttrykker dermed en spesiell og eksklusiv sosial identitet. Ifølge Wheaton (2004) blir denne identiteten mer personlig, selvreflekterende og underlagt endring og innovasjon. Selv om identitet og status påvirkes av klasse, kjønn, etnisitet og livsstil, er måten å utføre sporten på viktigere. Engasjement, holdning og stil er sentrale faktorer, og slangbruk og autenticitet betyr noe (ibid.)

Enkelte forskningsartikler definerer livsstilssport, til å rett og slett være en konkret livsstil, med intens dedikasjon og mobilitet. «Mens flertallet av fjellklatrere bare har råd og tid til helgeturer, da de har karrierer, familier og andre forpliktelser, drives disse klatrerne av sin ærefrykt for sporten, og forfølger den på heltid i årevis av sine liv. Ved å gjøre dette blir de også en del av et fellesskap av andre engasjerte klatrere, og inntar en kollektiv identitet som kjennetegnes av å reise til ulike destinasjoner» (Rickly-Boyd 2012, s. 86).

Men ikke alle er engasjert på samme måte (Wheaton 2004.). "De som driver med idrettene spenner fra svært sporadiske deltakere som kanskje prøver forskjellige livsstilssporter på en sommerferie, gjennom 'weekend-warriors', til 'hard core'-utøverne som er fullt ut kjent med livsstilen, slangen, moten og sentralt tekniske ferdigheter i sin aktivitet" (Wheaton 2004, s. 8). For Wheaton uttrykker livsstilssport postmoderne livsstiler. Flere av livsstilssportene startet med deltakelse på grasrotnivå - ikke som tilskuersport - og som en alternativ type idrett. En deltakerideologi som "fremmer moro, hedonisme, deltakelse, selvrealisering, flyt, det å leve i øyeblikket, 'adrenalinrush' og andre intrinsiske belønninger". Livsstilssport motstår derfor

institusjonalisering, er skeptiske til konkurranse og legger i stedet vekt på det kreative og performative (Wheaton 2004, s. 11-12).

Wheaton legger også vekt på at livsstilssport er utsatt for kommersialisering og markedstilpasning, noe som har møtt motstand i de ulike miljøene, men hun legger samtidig vekt på at man ikke kan forklare «meningene» bak livsstilssport kun med å fokusere på motstanden mot marked og forbrukerkapitalisme. «I disse subkulturelle rommene motsetter deltakerne seg ikke materialitet, men utfordrer diskursene om kommersialisering, regulering og kontroll, og viktigere, hvem som har makt til å definere og forme disse diskursene." (Wheaton 2004, 27-28). Samtidig er det slik at selve utførelsen av sporten er av større betydning, når det kommer til identitet og kulturelt samhold, enn materialitet (ibid.)

Identitet, kultur og «trusselen» av kommersialisering er noe også Davidson (2015) undersøker. Han benytter imidlertid ikke begrepet «livsstilssport», men referer til sine informanter som «dedikerte klatrere» (ibid.), noe som er nærmere Rickly-Boyd's (2012) betraktninger om livsstilssport som bokstavelig talt livsstil. Denne tilnærmingen kan betegnes som ett ytterpunkt av klatrere. Hvor en gir avkall på det tradisjonelle livet med fast bosted, familie og arbeid for reise rundt for å utøve en sport. Selv om mine informanter periodevis har utøvd denne livsstilen, er ikke denne tilnærmingen «spot-on» for min studie. Likevel er ideologiene og kulturen som beskrives relevante.

Davidson (2015) hevder at fjellklatring er en krevende fritidsaktivitet som krever et høyt nivå av forpliktelse. Forskningen viser hvordan denne forpliktelsen etableres og opprettholdes, på et tidspunkt der forpliktelse og kontinuitet blir sett på som unntaket heller enn regelen.

«De individualiseringsprosessene som har ledsaget moderniteten, har transformert menneskelig identitet "fra en gitt identitet, til en oppgave" (Bauman 2001: 144), og søket etter selvforståelse, har blitt en av de grunnleggende temaene i vår moderne kultur" (Taylor 1989). Ifølge Giddens (1991: 185) samtidig har den modernitetens refleksivitet som har gjort en sammenhengende fortelling om selvidentitet, om ikke umulig, så "iherdig skjør". (Bauman 2001, Taylor 1989, og Giddens 1991, sitert i Davidson 2015, s. 121).

«Å være selvstendig og gå på naturens premisser» antyder en bestemt type opplevelse som er sentral for konstruksjonen av selvet og identitet i fortellingene til New Zealands fjellklatrere (ibid.) Det er imidlertid bekymringer for at denne opplevelsen trues av innvirkningen av

kommersialisering og nye teknologier - begge nøkkelaspekter av turistnæringen (Davidson, 2015 s. 121).

Ifølge Davidson (2015) vil dedikerte klatrere søke opplevelser som utvikler og opprettholder deres identitet, og reise til fjellområder over hele verden for å finne nye utfordringer med høyere høyde, variert terreng og forhold. Ved å gjøre dette blir de 'fjellklatrende turister', men på naturens premisser og for å sikre spontaniteten i deres opplevelse. De skiller seg også ut fra den mer tilfeldige fjellklatrer- eller eventyrturisten, som de ser som ikke er motivert av den samme intensiteten av forpliktelse og kjærlighet til fjellene (Davidson 2015, s. 135). Jeg tolker det dithen at det Davidson betrakter som «adventure-turist» er personer som betaler for naturbaserte opplevelser, i dette tilfellet klatring, - dette kan man gjøre ved å leie guider som tar deg med opp dit du måtte ønske, så lenge du innehar god nok fysisk form til det.

Som Davidson (2015) påpeker, kommersiell guiding, spesielt, betraktes som det motsatte av «ekte eventyr». Folk flest vil ha en «pakke» og bruker guider og andre hjelpemidler for å forenkle opplevelsen og øke sjansene for suksess. Videre viser Davidson (2015) at de som forbruker produktene fra 'eventyrindustrien' er individer som vil ha sine luksusgoder, og som ikke er villige til å gå på naturens premisser. Videre vil det, med utdrag fra Davidsons empiri; «sannsynligvis ikke ha noen, større meningsfylt endring eller effekt på deres karakter, på deres styrke, på deres selvstendighet ... de har egentlig ikke peiling på hva det egentlig handler om» (Davidson 2015, s. 135). Dette blir noen ganger oppfattet som en elitistisk holdning, spesielt i konflikter mellom rekreasjonell og kommersiell bruk av populære fjellmiljøer (ibid.). Imidlertid, ved å administrere for fjellklatreturisme, er det verdt å forstå røttene til disse holdningene i konstruksjonen av fjellklatrende selvet, og å ta hensyn ikke bare til den kommersielle verdien av forskjellige typer fjellklatreopplevelser, men også deres bredere sosio-kulturelle verdi og betydning (Davidson 2015).

Lewis (2004) studie bygger på noe av de samme aspektene som Davidson, hvor han studerer hvordan tradisjonelle klatreres erfaringer imøtekommer «nye teknologiske transformasjoner» - hvor han her sikter til bolteklating, og fremveksten av sportsklating. Lewis (2004) fremhever hvordan fritidspraksiser, som fjellklating, fungerer som verdifulle innganger til å forstå moderne livsverdenerfaringer og avdekke sosiale og kulturelle aspekter som ellers kan være skjulte (ibid.). Ved å fokusere på fjellklating som en historisk forankret kulturell praksis, utforsker Lewis (2004) hvordan denne aktiviteten gir innsikt i bredere sosiale, kulturelle og teknologiske transformasjoner. «Gjennom å undersøke fjellklating som en del

av modernitetens kulturelle landskap, blir vi bedre rustet til å forstå hvordan moderne mennesker forholder seg til sin omgivelse og utforsker ulike dimensjoner av sin identitet gjennom fritidsaktiviteter» (Lewis 2004, s. 74).

Videre betoner teksten behovet for å undersøke hvordan fritidspraksiser, som fjellklatring, reflekterer moderne menneskers interaksjon med verden rundt dem og utforsker ulike stiler av fritidsklatring for å forstå kontrasten mellom «adventure»- og «turistisk fritid» (ibid.). Lewis studie trekker også på ideen om Webers idealtyper for å forstå forskjellene i involvering og intensjon bak disse to stilene av fritidsklatring, og hvordan teknologiske innovasjoner spiller en rolle i å forme opplevelsen på den ene siden av «eventyr- eller tradisjonell klatring, og sport- eller bolteklatring, på den andre (Lewis 2004, s. 74-75).

Identitet og kulturskapende praksiser er en fellesnevner i de overnevnte forskningsartiklene som bygger på sosiologiske teorier. På bakgrunn av dette har jeg latt meg inspirere av symbolsk interaksjonisme, noe jeg forklarer nærmere i neste avsnitt.

2.3 Symbolsk interaksjonisme

Symbolsk interaksjonisme er en teoretisk tilnærming innenfor sosiologi. Historisk har denne retningen sin opprinnelse bygget på den amerikanske filosofiske tradisjonen innen pragmatisme som oppstod på slutten av 1800-tallet- og begynnelsen av 1900-tallet (Aakvaag, 2008). Først formulert av sosiologer som George Herbert Mead og Charles Horton Cooley (Bertilsson & Mortensen 2013), men også Herbert Blumer og Erving Goffman hatt stor innflytelse på den symbolske interaksjonismes opphav (se bla. Aakvaag 2008, Järvinen & Mik-Meyer 2005). Symbolsk interaksjonisme fokuserer i grove trekk, på hvordan samhandling og kommunikasjon gjennom symbolske handlinger former individets identitet og samfunnets struktur. Sentrale begreper i symbolsk interaksjonisme inkluderer symbolsk handling, interaksjon, rolletaking, selvets dannelse gjennom sosialt samspill og meningsskaping gjennom symbolsk kommunikasjon (se bla. Aakvaag (2008), Järvinen & Mik-Meyer (2005), Bertilsson & Mortensen (2013)). Mennesker er verken determinert av ytre (som behavioristene hevder) eller indre (som Freuds underbevisste drifter) krefter. Derimot håndterer mennesker alltid de situasjonene de befinner seg i på en kompetent, symbolsk-fortolkende, og refleksiv måte (Aakvaag 2008, s. 65-66).

Ifølge Blumer er mennesker organismer med et selv. Det å ha et selv innebærer for Blumer, som inspirert av Mead, å ha selvbevissthet. Et selv oppstår følgelig når i det øyeblikket et menneske gjør seg selv til objekt for tanken og gjenstand for refleksjon (Aakvaag 2008, s. 66).

Blumer nevner tre premisser for symbolsk interaksjonisme. Det første premiss er at menneskelig handling baseres på mening. Ifølge han er menneskelig handling ikke bare en reaksjon på ytre stimuli, men formes også av den subjektive meningen individene tillegger situasjonen. Det betyr at mennesker handler i tråd med hvordan de forstår og tolker situasjonen, basert på den mening de tillegger den. Det andre premisset handler om at meningene formes gjennom sosial interaksjon (ibid).

Blumer understreker at meningene ikke er medfødt eller gitt, men skapes og formes gjennom sosial interaksjon med andre mennesker. Det er gjennom denne interaksjonen at individer lærer symbolske betydninger og konstruerer en forståelse av verden rundt seg (ibid.).

Det tredje premisset er at menneskelig handling er kontinuerlig og foranderlig. Blumer argumenterer for at menneskelig handling og mening ikke er statiske, men kontinuerlig foranderlige. Dette betyr at betydningen av symbolske handlinger og interaksjoner kan endre seg over tid og i ulike sosiale kontekster, noe som gir rom for variasjon og nyfortolkning (se. Bla Aakvaag 2008, s. 66, Järvinen 2017 s.30)

Refleksivitet og selvbevissthet er med andre ord stikkord hos Mead og Blumers teoretiske perspektiv. Videre kan menneskers handlinger få kunnskap om institusjonene som mennesker er en del av (Goffman 1971, 1972, sitert i Järvinen & Mik-Meyer 2005, s. 11). De viser hvordan sosiale identiteter (både positive og negative) skapes gjennom menneskelig interaksjon (Blumer 1969, ibid.).

I forhold til analyse av menneskers samhandling er det især Meads (1934) arbeid som har hatt stor innflytelse på denne tradisjonen. Et sentralt budskap hos Mead er, at individets bevissthet – og individets «selv»- blir skapt gjennom sosial interaksjon (Mead 1934, sitert i Järvinen & Mik-Meyer 2005, s. 11). Mead stadfester at et menneske er et sosialt vesen, hvor handlinger, meninger og selvoppfattelse må analyseres med inkludering av konteksten (ibid.). Den symbolske interaksjonismen vektlegger med andre ord at menneskelig atferd og sosial struktur oppstår gjennom interaksjon mellom individer, hvor de tolker og gir mening til hverandres handlinger og symboler.

For eksempel, kan symbolsk interaksjonisme observeres gjennom samspillet mellom klatrere på fjellet. La oss si at en nybegynnerklatrer forsøker å klatre en utfordrende rute. Underveis gir erfarne klatrere verbale og ikke-verbale tilbakemeldinger, som peker på de beste grepene, gir oppmuntring og deler tekniske tips. Disse tilbakemeldingene tolkes og gir mening for den nye klatreren, som deretter tilpasser sin atferd basert på disse signalene. Gjennom denne interaksjonen tilegner den nye klatreren seg ikke bare ferdigheter og kunnskap, men også en følelse av identitet som en del av klatrefellesskapet. På samme måte kan erfarne klatrere også oppleve en forsterkning av sin egen identitet og selvforståelse ved å dele sin kunnskap og erfaring med andre. Dermed illustrerer denne situasjonen hvordan klatring som en sosial praksis formidler selvforståelse og identitet gjennom interaksjon og tilbakemeldinger fra andre klatrere. For å understreke er det slik at «betydningsfulle symboler forutsetter en felles tolkning av hva tingenes mening er» (Mead 1934, sitert i Bertilsson & Mortensen 2013).

Symbolsk interaksjonisme og litteraturen omhandlende klatrekultur kan knyttes sammen gjennom flere aspekter som illustrerer hvordan individer i klatremiljøet kommuniserer, tolker og gir mening til sine opplevelser og handlinger. Dette er perspektiver jeg vil ta med meg i analysen av materialet. Disse meningene, tolkningene og kommunikasjonene har samtidig en stedlig dimensjon, noe jeg vil utdype i neste avsnitt.

2.4 Den stedlige dimensjonen

De tre hovedforståelsene av sted ble identifisert av Agnew (1987), disse forståelsene er begreper beskrevet som *location*, *sense of place* og *locale* (Berg, et al. 2013). Location eller lokalisering assosieres i hovedsak med økonomisk geografi, og ikke minst med lokaliseringsteorier (Berg & Dale, 2004, s.41). Dette er en objektivistisk forståelse der sted er noe konkret og målbart (Eidsvik, et al. 2019). Denne forståelsen legger vekt på sted som bakgrunnsramme, hvor de ytre, objektive, fysiske og materielle betingelsene som det sosiale og økonomiske liv foregår innenfor rammen av (Berg & Dale, 2004). Locale er et begrep hentet fra sosiologen Anthony Giddens, han definerer begrepet som: «Locales refer to the use of space to provide the settings of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its contextuality» (Giddens, 1984, s. 118 sitert i Berg & Dale, 2004, s. 44).

Berg & Dale (2004) fremhever at Giddens legger vekt på at «locale» må forstås som en slags møteplass hvor forskjellige individers hverdagsaktiviteter krysser hverandre i tid og rom (ibid.). Gjennom locale begrepet blir stedet skapt og endret gjennom bruken vår (Eidsvik, et al. 2019). Sense of place er en dimensjon som rommer hvordan en opplever et sted, altså hvordan vi knytter individuell mening til stedet basert på følelser og erfaringer (ibid.). Vitenskapsteoretisk er dette koblet til blant andre filosofen Martin Heidegger og geografene Yi-Fu Tan (1977), og Edward Relph (1976) (ibid.). De var spesielt opptatt av hvordan vi søker mening gjennom sted, og at sted har en sentral posisjon i vår egen eksistens og identitet i et samfunn (ibid.). «Tilknytning til sted, enten det er hjemsted i form av oppvekststed eller nåværende bosted, kan betraktes som et fundamentalt menneskelig behov» (Berg & Dale, 2004, s. 43). Begrepet «Sense of place» viser til både stedsopplevelse og stedsfølelse, der disse opplevelsene og følelsene kan være utviklet både på bakgrunn av psykologiske, sosiale, og miljømessige/ naturgitte faktorer og aspekter (Berg & Dale, 2004).

Nyere teoribidrag omhandlende sted vektlegger blant annet at det kan være stor variasjon i stedsfølelse og stedstilknytning blant folk på ett og samme sted, og i måten de oppfatter og erfarer stedet (Berg, et al. 2013, s. 14). Den som har betydd mest for å videreutvikle stedsbegrepet i de retningene, er uten tvil Doreen Massey (ibid.).

Massey argumenterer for at steder ikke er avgrensede og stabile enheter, men heller bør forstås som nettverksbaserte møtesteder av materielle, sosiale, og kulturelle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale. Hun stiller seg kritisk til misforståelse om at globalisering gjør stedet like, og hjemfølelser og tilhørighet til steder forsvinner og hun hevder at denne tenkningen bunner i en forståelse av steder som lukkede (Berg, et al. 2013, s. 14).

Ifølge Massey (1995) er et utgangspunkt at stedsidentitet ikke er noe uforanderlig og statisk, men noe som er i stadig endring og utvikling (Massey 1995, sitert i Berg, et al. 2013). Det betyr at de formes og påvirkes av ytre globale prosesser der det ikke kun er et resultat av lokale erfaringer (Berg, et al. 2013).

I henhold til Massey (2005) er "stedets identitet" mye mer åpen og foreløpig enn de fleste diskusjoner tillater, det som er spesifikt ved et sted, dets identitet, er alltid formet av sammenstillingen og sameksistensen av bestemte sett med sosiale interaksjoner, og av de effektene som denne sammenstillingen og sameksistensen produserer (Massey, 2005, s.168).

Videre ber Massey (2005) oss å se de sosiale interaksjonene til være bredere enn å gå utover det området som refereres til i en gitt kontekst som et sted. For det andre er steders identiteter uunngåelig udefinerte. De er udefinerte delvis nettopp fordi de sosiale relasjonene som de er konstruert av, i seg selv er dynamiske og i stadig endring (Massey, 2005, s.168). De er også udefinerte på grunn av den kontinuerlige produksjonen av ytterligere sosiale effekter gjennom selve sammenstillingen av disse sosiale relasjonene (ibid.).

Massey utfordrer den tradisjonelle oppfatninger av sted som avgrensede og stabile enheter (se bla. Massey 2005, Berg, et al. 2013). Hun argumenterer for at steder bør forstås som nettverksbaserte møtesteder av materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale (Massey, 2005). Ifølge sistnevnte (2005) er stedets identitet dynamisk og i kontinuerlig endring, formet av både lokale erfaringer og globale prosesser (ibid.). Denne forståelsen er spesielt relevant for å analysere hvordan Lofoten, som en populær klatredestinasjon, påvirkes av både lokale klatreres praksiser og global turisme.

I forlengelse av disse teoriene, har også Cabreras (2023) omsorgsperspektiv for sted fått betydning for oppgaven. Lofoten er sted preget av mye turisme, et underliggende tema i min oppgave. «Omsorgsperspektiver kan forstås som et inntak for å gå tettere på «aktøren» (Milligan og Wiles, 2010; Lawson, 2007, sitert i Cabrera 2023, s. 49), omsorg er nemlig noe som er helt konkret og spesifikt – det gjenspeiler seg i handlingene våre, praksiser og forståelser av sted» (Cabrera, 2023, s.49). Som Cabrera (2023) peker på kan omsorgsperspektiver benyttes til å konkretisere relasjonelle perspektiver og for å pakke ut noen av stedsutviklingens paradokser og spenninger (ibid).

«Aren't anxiety, sorrow and grief unavoidable affects in efforts of paying serious mental attention, of thinking with care, in dislocated worlds?» (Puig de la Bellacasa, 2012, s. 212, sitert i Cabrera 2023, s. 48). Uro og fortvilelse generer kanskje nye omsorgspraksiser (Head, 2016), og vi uroer oss gjerne når det vi har omsorg for settes på spill eller er under press (ibid.). Som Cabrera (2023) påpeker er omsorgsperspektiver en ydmyk og sensitiv tilnærming til forskningsfenomener som anerkjenner at vi aldri kan få fullstendig oversikt over hvilke overlappende komplekse geografier som inngår i et fenomen, et sted og stedlige prosesser (Cabrera 2023, s. 49). En sensitiv forståelse av turisme handler derfor om å akseptere at det ikke finnes noen «enkle» forklaringer eller løsninger på utfordringer som turismen reiser.

Cabrerias (2023) omsorgsperspektiv gir en dypere forståelse av relasjonelle perspektiver og paradokser i stedsutvikling. Omsorgsperspektivet kan konkretisere hvordan klatrere forholder seg til og navigerer i det naturlige landskapet, særlig under press fra økt turisme. Det belyser hvordan omsorg for sted kan generere nye praksiser i møte med utfordringer som truer det de har omsorg for.

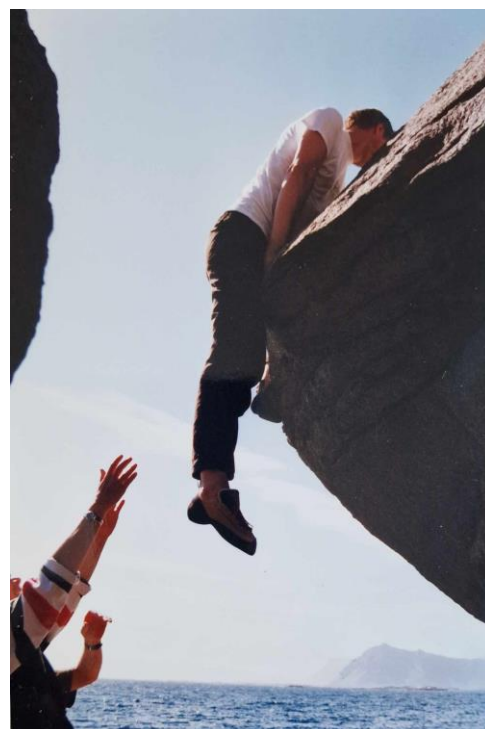
3 Metodologi

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de metodiske tilnærmingene som danner grunnlaget for oppgaven hvor jeg utforsker *Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres.*

Metodologisk vil jeg benytte meg av sentrale elementer basert på et interaksjonistisk perspektiv på kvalitative metoder, noe jeg vil forklare nærmere. Materialet er basert på deltakende observasjon med tilhørende feltdagbok, kvalitative intervjuer, samt supplerende dokumenter - som avisartikler, plandokumenter fra kommunen, klatreorganisasjoners dokumenter, og guidebøker.

3.1 Utgangspunktet for oppgavens tema

Tema for oppgaven har bakgrunn i min personlige interesse for klatring, en aktivitet som har vært en hobby gjennom flere faser av livet, spesielt i de senere årene. Min første erfaring med klatring var i barndommen, og fant sted i Lofoten. Dette området har siden vært en sentral arena for min utfoldelse innenfor sporten. Som følge av dette har jeg utviklet en viss kjennskap til området, og har personlig observert hvordan spesielt områdene i Vågan har forandret seg siden 1990-tallet, da jeg først besøkte regionen på familietur. Disse endringene har ikke bare vært knyttet til klatring, men også til utviklingen av naturbasert turisme generelt, noe som har satt sitt preg på landskapet. I løpet av planleggingsprosessen for oppgaven vurderte jeg muligheten for å utforske klatring som

Figur 1 - Klatring i Lofoten 90-tallet

fenomen i andre geografiske områder. Imidlertid, etter overveielser og med tanke på at jeg selv skulle tilbringe sommerferie i Henningsvær, ble det naturlig å velge dette området som geografisk ramme for oppgaven. Klatreområdene i Vågan, i hovedsak mellom Svolvær, Kabelvåg og Henningsvær er dessuten kompakte, og man har mulighet for å forflytte seg relativt raskt imellom, noe som er gunstig i kombinasjon med feltarbeid i et begrenset tidsrom. Videre har jeg et nettverk av bekjente i området som har bidratt med verdifulle tips og råd angående potensielle informanter.

Mitt feltarbeid ble gjennomført i to separate perioder: først i juli 2023 over en periode på to uker, og deretter i september samme år i omtrent ti dager.

3.2 Et interaksjonistisk perspektiv

Etter å ha undersøkt ulike metodologiske perspektiver, ble det likevel tydelig at en interaksjonistisk fremgangsmåte var en egnet retning for mitt prosjekt. Dette spesielt med tanke på min egen posisjonering i feltet.

Med utgangspunkt fra ulike teoretiske innfallsvinkler, som symbolsk interaksjonisme, strukturalistisk konstruktivisme, poststrukturalistisk inspirert forskning, og klassisk amerikansk konstruktivisme, forklarer Järvinen & Mik-Meyer (2005) at disse teoretiske retningene har noe til felles: «De antar at meningen med en handling eller et fenomen skapes i samspillet mellom mennesker, eller mellom mennesker og ting. Det er i denne forstand begrepet «*interaksjon*» skal forstås» (Järvinen & Mik-Meyer 2005, s.10). Et interaksjonistisk perspektiv på kvalitative metoder fokuserer med andre ord på hvordan sosiale fenomener blir konstruert og forstått gjennom menneskelig interaksjon. Man legger vekt på betydningen av den gjensidige påvirkningen mellom mennesker og deres omgivelser i dannelsen av sosiale realiteter (se bla. Järvinen & Mik-Meyer 2005, Thagaard 2018).

Som (Järvinen 2005) utdyper; Handler en tilnærming innen interaksjonisme om hvordan vi kategoriserer og posisjonerer oss selv og andre i sosiale møter. Dette betyr at når forskere og informanter interagerer, opptrer de ikke bare som individuelle personer, men også som

medlemmer av bestemte sosiale grupper eller kategorier, som for eksempel kjønn (mann eller kvinne), alder (ung eller gammel), eller etnisk bakgrunn (minoritet eller majoritet). Dette perspektivet er interessant metodologisk fordi tilhørighet til en bestemt kategori ofte er knyttet til spesifikke kulturelle aktiviteter og egenskaper som definerer oss (Järvinen 2005, s.32). I dette tilfellet er posisjonering innenfor klatring interessant, og ved å ta inspirasjon fra en slik tilnærming, kan jeg fokusere på hvordan klatrere konstruerer mening rundt sine erfaringer, praksiser og samspill med hverandre og miljøet. Jeg kan undersøke hvordan klatrere deler kunnskap, utveksler erfaringer og forhandler om regler og normer innenfor klatremiljøet. Ved å integrere egen klatreerfaring i forskningen, kan jeg oppnå en dypere forståelse av klatremiljøet og de sosiale prosessene som foregår innenfor det. Være mer følsom overfor subtile nyanser i kommunikasjonen, praksiser og kulturelle normer som er unike for klatremiljøet. Som Thagaard (2018) fremhever er det slik at forskeren og informanten bidrar i fellesskap til å utforme kunnskap. Vi vurderer hva som oppfattes som gyldig kunnskap, i lys av interaksjonen mellom oss og deltakerne i felten, og begge parter har innflytelse på den prosessen som fører til utviklingen av kunnskap (Thagaard, 2018).

Som, Järvinen & Mik-Meyer (2005) poengterer med referanse til Bourdieu, kan vi kan ikke nærme oss et empirisk felt uten å ha en noen teoretisk forforståelse, forventinger eller antagelser:

"Hvis vi som forskere tror, at vi kan analysere - eller "leve oss inn i" - andre menneskers perspektiver på tilværelsen uten å selv ha et perspektiv på det vi studerer, så risikerer vi, at våre forskningsresultater bare blir en gjentakelse av våre (ubevisste) forforståelse" (Bourdieu 1993, s.51, sitert i Järvinen & Mik-Meyer 2005, s. 13).

Samtidig vil jeg påpeke at denne metodologiske tilnærmingen er til inspirasjon. Selv om jeg posisjonerer meg i klatrefeltet, er jeg likevel opptatt av å være refleksiv i feltarbeidet og under intervjuene. Jeg etterstreber derfor å være bevisst på egen rolle i de situasjonene det er naturlig- da under intervjuer spesielt, men også under deltakende observasjon hvor tilfeldige samtaler kan finne sted. Miller & Glassner (2016) hevder at i noen situasjoner har den sosiale interaksjonen mellom forskeren og den som intervjues, en fremtredende betydning. I andre situasjoner beskriver intervjupersonen hendelser og synspunkter som reflekterer erfaringer fra vedkommendes kulturelle og sosiale miljø (Miller & Glassner 2016, s. 63 sitert i Thagaard 2018, 89).

3.3 Deltakende observasjon

Under utførelsen av deltakende observasjon som en del av mitt feltarbeid i Lofoten, ble min personlige interesse for klatring inkorporert som en sentral aktivitet. Som beskrevet av Thagaard (2018), innebærer observasjon at vi studerer sosiale situasjoner og systematisk iakttar hvilke handlinger deltakere i felten utfører, metoden er særlig godt egnet til å studere samhandling, fordi forskeren kan rette oppmerksomhet mot hvordan personer forholder seg til hverandre i sosiale situasjoner (Thagaard, 2018, s.63). Som uerfaren «forsker» var tanken på kombinasjonen av fritidsaktivitet og forskningsmetodikk både interessant, og uvant, og jeg var spent på hvordan jeg skulle kombinere disse rollene. Under periodene i Lofoten skrev jeg notater i en feltdagbok, hvor jeg registrerte observasjoner, endringer i miljøet og andre relevante observasjoner. Jeg har oppholdt meg i ulike deler av Vågan kommune, men i hovedsak hvor det finnes klatrefelt, som er i områdene rundt Svølvær, Kabelvåg, Kalle og Henningsvær. Jeg har observert kjente steder for å telte/campe, populære utfartsparkeringer, og vært på klatrekafeen. For å styrke min hukommelse og forståelse, tok jeg også fotografier av steder og landskap som var knyttet til mine notater, men jeg unngikk å fotografere ukjente individer av hensyn til deres personvern.

I tillegg til observasjonene hadde jeg også muligheten til å engasjere meg i korte spontane samtaler med ulike mennesker jeg møtte mens jeg var på klatretur, noe som ga meg ytterligere innsikt i deres opplevelser og perspektiver, enten det var deres første besøk, erfarne klatrere, eller personer med lokal tilknytning. Utsagn om Lofotens estetikk i kombinasjon med de flerfoldige klatremulighetene var en gjenganger i de spontane samtalene som fant sted.

Min rolle som både observatør og deltaker i klatremiljøet var ikke like utfordrende som jeg hadde forestilt meg, selv om jeg opplevde en nødvendighet for å være «tilstede» både som observatør og som deltaker i klatremiljøet. Som Thagaard (2018) utdyper er utgangspunktet for observasjon at vi gir en presentasjon av oss selv og prosjekter i det miljøet vi ønsker å observere. Fangen (2010) «fremhever betydningen av at forskeren oppnår tillit, både til seg selv og prosjektet, i den første fasen av prosjektet» (Fangen 2010, sitert i Thagaard 2018, s. 65). Jeg var bevisst på å observere hvordan enkeltpersoner engasjerte seg med hverandre i ulike klatresituasjoner, samtidig som jeg respekterte deres personvern og avstand. Denne økte

bevisstheten om samhandling var en konsekvens av observasjonsprosessen, og den tillot meg å oppdage nyanser og detaljer som jeg kanskje ikke ville lagt merke til på en ordinær klatreferie.

3.4 Intervju og rekruttering av informanter

I løpet av den første feltarbeidsperioden i juli 2023, var hovedvekten lagt på deltakende observasjon og rekruttering av informanter. Jeg gjennomførte kun ett intervju i denne perioden, mens de øvrige intervjuene fant sted mot slutten av august og videre ut i høstperioden. Årsaken til at jeg ikke utførte flere intervjuer i juli, var at mange av de potensielle informantene avviklet ferie, og jeg ønsket derfor å ikke forstyrre deres ferieaktiviteter unødig.

Rekruttering av intervjuer var i stor grad basert på den velkjente snøballmetoden, hvor jeg benyttet mitt eksisterende nettverk innad klatremiljøet til å komme i kontakt med potensielle informanter. De jeg etablerte kontakt med, var ofte veldig behjelpelig i forhold til tips om andre personer det kunne være interessant å intervjuer. Dette fungerte i stor grad greit, den største utfordringen var at jeg befant meg i Lofoten i en begrenset tidsperiode under begge periodene av feltarbeidet. Ikke alle potensielle informanter hadde mulighet til å treffes den andre perioden jeg befant meg i Lofoten, som var i september. Dette har resultert i at mine intervjuer er gjennomført på litt ulike vis, - enkelte er utført «face to face» i Lofoten, både ute i naturen etter en klatretur, på cafe, og hjemme hos vedkommende. Andre intervjuer har funnet sted i Tromsø hvor enkelte av mine informanter bor, og en god del er også utført via teams og ordinære telefonsamtaler.

Informantene består av åtte menn og to kvinner. Den skjeve kjønnsfordelingen er ikke et bevisst valg fra min side, da jeg forsøkte å rekruttere flere kvinner til prosjektet. Dette kan imidlertid understreke at klatresporten er noe mannsdominert, og tendensen til at menn anbefaler andre menn, når en benytter seg av snøballmetoden. Aldersmessig er informantene mellom tjue og sytti årene, flesteparten er imidlertid i tretti og førti årene. Rundt halvparten av informantene bor i Vågan kommune, de fleste født og oppvokst der. To personer er

utenlandske statsborgere, men de har også tilbragt mye tid i området, både i jobbsammenheng som guide, og på fritidsreiser. De resterende personene jeg har hatt samtale med bor i Tromsøregionen, men har enten hatt bosted i Lofoten tidligere, eller klatret mye i området i ulike sammenhenger.

Når det gjelder varigheten av intervjuene, fantes det variasjoner- med det korteste intervjuet som varte i 25 minutter, mens det lengste strakte seg over en periode på over 90 minutter. Dette belyser den individuelle forskjellen blant deltakerne og deres ulike nivåer av engasjement av temaet, eller interesse for å bli intervjuet i utgangspunktet. Videre kan dynamikken og samspillet mellom intervjuer og intervjuperson også være en faktor som påvirker intervjuets varighet og dybde. Som Staunæs & Søndergaard (2005) påpeker, kan intervjuene romme større eller mindre grad av refleksivitet fra informantens side. Noen av de som blir intervjuet vil helst holde seg til de «offisielle» anerkjente og kollektive normativer innen et gitt tema, andre vil kunne være mer personlige eller detaljnære i sine fortellinger (ibid.).

Jeg gjennomførte også et siste intervju i mars 2024, dette var egentlig ikke planlagt, men var fruktbart med tanke på historien om norsk klatring, der min primære skriftlige kilde til historien var publisert for tjue år siden, derfor tilførte samtalen med min siste informant nyttig tilleggsinformasjon om historien. Mason (2018) karakteriserer utvelgingsprosessen i kvalitative studier som en organisk praksis. Med dette begrepet legger hun vekt på at vi kan supplere utvelging av enheter eller personer underveis i prosjektet på bakgrunn av den informasjon vi får på et tidlig stadium i prosessen. På denne måten kan vi styrke utvalgets egnethet for å utvikle forståelsen av de fenomenene vi studerer (Mason 2018, s. 61-62 Sitert i Thagaard 2018, 54.)

Semi-strukturerte individuelle intervjuer er benyttet for min oppgave. Dette er en fleksibel tilnærming, som tilrettelegger for en balanse mellom å følge informantenes narrativer, men også å sikre at sentrale temaer relevant for problemstillingen blir utforsket. Intervjuets struktur er fleksibel nok til å muliggjøre tilpasning av spørsmål i tråd med intervjupersonenes beskrivelser, samt inkludering av spørsmål knyttet til emner som ikke nødvendigvis var planlagt på forhånd (se bla. Brinkmann & Tanggaard, 2012, Thagaard, 2018). Jeg har derfor benyttet en tema-guide som utgangspunkt for mine intervjuer, denne er imidlertid ikke fulgt strengt fra punkt til punkt, selv om overordnet tema ligger til grunn. Dette som gir rom at

informanter kan få fortelle om erfaringer eller emner som engasjerer, uten at jeg som intervjuer skal avbryte samtalen på bakgrunn av et skjema eller begrensinger på tid.

Inspirert av Haraways (1997) poeng om at forskere ikke er nøytrale og beskjedne vitner til en objektiv virkelighet, ser man intervjueren som en person som åpner for utfoldelsen av intervjuobjektets «virkelighet». Intervjueren kan forstås som en, som åpner forskningslandskapet ved å lære av informanten. Her handler det ikke om å minimere eller nøytralisere intervjuers innflytelse, men om å se om hans eller hennes funksjon som det er å etablere et virksomt og engasjert samarbeid, kan utfolde informantens erfaringer og forståelser (Haraway, 1997, sitert i Staunæs & Søndergaard 2005, s. 55).

Det faktum at jeg posisjoner meg som «en som klatrer», er ikke dermed sagt at jeg har kunnskap om «alt», derimot er mine informanter mye mer erfarne enn meg selv i feltet, og flere har mange års erfaring innenfor sporten, som utøvere, i forbindelse med arbeid som guider og instruktører. Dette ble kommunisert og brakt frem på like ulike vis, noen av informantene kjenner jeg litt fra før, derfor var det ingen spørsmål om min erfaring. Andre informanter var nysgjerrige og spurte raskt om min erfaring, og i noen av samtalen fortalte jeg selv om min egen posisjon i feltet. Jeg har derfor en ydmyk tilnærming til å skulle posisjonere meg i samme felt. Dette bidrar samtidig, på bakgrunn av Haraways poeng at jeg kan lære av, og komme nærmere inn på informantenes virkelighet og erfaringer – samtidig som jeg har viss forståelse om konteksten og kan medvirke til at disse erfaringene blir fortalt.

Etter gjennomføring av intervjuene, har jeg etterstrebet å transkribere fortløpende. Dette fordi jeg ikke vil glemme interessante synspunkter fra samtalen og, for å kunne justere spørsmål til neste intervju hvis jeg opplevde at noen spørsmål lettere lar seg formidle på en annen måte. Transkriberingen har jeg i stor grad gjort manuelt, heller enn å benytte meg av programvarer, da jeg føler en kommer tettere på materialet, - og at det derfor blir en del av det reflekssive analytiske arbeidet. Videre er systematisk og gjentakende gjennomlesning av materialet en metode jeg har benyttet for å bli bedre kjent med oppdagelser og aspekter i tekstene. Utfra dette utviklet jeg noen tematikker til analysen, som senere ble oppdelt til å være; Klatrehistorie, klatrekultur og stedsutvikling og klatrekultur i endring. Dette arbeidet har videre bakgrunn i en abduktiv fremgangsmåte.

Der deduksjon er en teoridrevet analyse, og ideen er at teori bestemmer data i den forstand at hypoteser formuleres på bakgrunn av teori, og som deretter testes i konfrontasjon med den

"empiriske verden" (Brinkmann, 2014). Med andre ord er deduksjon bruk av generelle regler for å forutsi spesifikke hendelser. Induksjon er på den andre siden datadrevet analyse. Ideen er at data fører til teori, og i sin reneste form bygger en induktiv tilnærming på tanken om at data i stor grad kan snakke for seg selv og gi oss en virkelig forankret teori. «Metaforen som driver denne modellen, er metaforen om "innsamling". Forskere antas å "samle" data for å danne en bukett som er informativ om noe mer generelt enn hva enhver individuell blomst er i stand til» (Brinkmann, 2014, s. 721).

I mitt prosjekt har det imidlertid vist seg å være mer fruktbart med en annen tilnærming. Som et alternativ til den induktive «samleren» og den deduktive «rammesetteren», har jeg benyttet meg av en abduktiv fremgangsmåte. Dette er ifølge Brinkmann (2014) en form for resonnering som handler om forholdet mellom en situasjon og undersøkelse. Det er verken datadrevet eller teoridrevet, men breakdown-drevet (Alvesson & Kärreman, 2011, sitert i Brinkmann 2014, s. 722). Det forekommer i situasjoner av sammenbrudd, overraskelse, forvirring eller undring (Brinkmann, 2014). Rent praktisk innebærer dette at jeg ikke gikk inn i prosjektet med et konkret teoretisk rammeverk, men hadde samtidig noen ideer og perspektiver i bakhodet, som i prosessen stadig ble mer justert ettersom jeg lærte og erfarte mer. Abduksjon er dermed en form for resonnering som brukes i situasjoner av usikkerhet, når vi trenger forståelse eller forklaring på noe som skjer. Målet med den abduktive prosessen er ikke å komme frem til fast og universell kunnskap gjennom innsamling av data. Heller er målet å kunne handle i en spesifikk situasjon (Ibid.). En "situasjon", ifølge pragmatikerne (Peirce, James, Dewey), er et resultat av et sammenbrudd i forståelsen, når personen (eller kollektivet) ikke kan fortsette. Undersøkelse er derfor prosessen med å forsøke å forstå situasjonen ved hjelp av meningsdanning. Resultatet av meningsdanning (som kan være et konsept eller en teori) blir deretter testet for å se om situasjonen er løst (Brinkmann 2014, s.722).

3.5 Supplerende dokumenter

Som supplement til eksisterende empiri har jeg benyttet meg av enkelte avisartikler fra Lofotposten, plandokument fra Vågan kommune, og klatreorganisasjoners dokumenter. I tillegg til dette har også klatreførere, også er kalt guidebøker, dukket opp som en empirisk kilde under prosessen med å skrive oppgaven. Dette er bøker som mange klatrere bruker, inkludert meg selv til å orientere meg i et område hvor det finnes klatring. Jeg vil utype innholdet av bøkene i analysedelen, men kort fortalt inneholder de alt fra beskrivelser av klatreruter, vanskelighetsgrader, illustrasjoner og anbefalinger av medbrakt sikringsutstyr. Det som gjør bøkene spesielt relevant for oppgaven, er at de inneholder også noe informasjon om allemannsretten, da med spesiell vekt på lokale sedvaner og anbefalt oppførsel med tanke på bruk av naturen i området. Det finnes bøker som omfatter flere ulike klatredestinasjoner i landet, jeg har i hovedsak forholdt meg til bøkene som omhandler Lofoten, men også studert noen andre, for å ha et sammenligningsgrunnlag.

3.6 Refleksjoner i forskningsprosessen og etikk

Som nevnt etterstreber jeg refleksivitet i min tilnærming til prosjektet, siden jeg kjenner til miljøet jeg studerer fra før. «Når vi kjenner til miljøet vi studerer, har vi et utgangspunkt for å utvikle en forståelse «innenfra» (Thagaard 2018, s. 190). Det vil si at de erfaringene vi har i miljøet, kan gi grunnlag for gjenkjennelse og blir et utgangspunkt for den oppfatningen vi etter hvert kommer frem til. Vi utvikler tolkningene av de fenomenene vi studerer, både i relasjon til nye kunnskaper og til egne erfaringer. På den andre siden kan tilknytningen til miljøet føre til at vi overser det som er forskjellig fra våre egne erfaringer. En konsekvens kan være at vi blir mindre åpne for nyanser i de situasjonene vi studerer (Thagaard 2018, s. 190). I mitt tilfelle er det viktig å kontinuerlig reflektere over mine tolkninger av situasjonene jeg studerer. Jeg legger særlig vekt på å huske hvordan kommunikasjonen ble formidlet gjennom kroppsspråk, toneleie og kontekst. Som allerede nevnt, har jeg har mindre erfaring i miljøet sammenlignet med informantene mine. Jeg ser faktisk på dette som en fordel, da det gjør meg mindre tilbøyelig til å bli for farget av mine egne perspektiver. Ved å være bevisst på min

egen begrensede erfaring, kan jeg være mer åpen for å observere og forstå variasjoner og nyanser i deltakernes oppfatninger og handlinger.

Mitt forskningsprosjekt er godkjent av SIKT, som er kunnskapssektorens tjenesteleverandør, og jeg har fulgt deres retningslinjer i henhold til personvern og reglementet som omhandler kvalitativ forskning. Mine informanter er alle blitt gjort kjent med deres rettigheter, det seg være opplysninger om frivillig deltakelse, rett til å trekke seg fra prosjektet uten videre forklaring, retten til innsyn, og rett til å klage (SIKT, 2024). Alle jeg har intervjuet har fått utdelt informasjonsskriv som beskriver informasjon om prosjektet, hva deltakelsen innebærer, prosjektets varighet, samt min kontaktinformasjon. Både intervjuguide og samtykkeskjema blir lagt ved som vedlegg til oppgaven. Retningslinjer for informert samtykke som gjelder både for personlige intervjuer og online intervjuer- innebærer at vi gir tilstrekkelig informasjon om prosjektet, og forsikrer deltakerne om adgangen til å trekke seg fra intervjuet. For å sikre anonymitet råder James & Busher (2016 s.254 sitert i Thagaard 2018, s.115) oss til å «lagre data uten at vi anvender servere som er knyttet til institusjoner». Jeg har brukt Nettskjema, som er en portal som er godkjent av SIKT, til å kunne samle inn sensitive data. Etter prosjektets slutt, vil alle persondata bli slettet.

Alle informantene foruten om en, er gitt fiktive navn, dette for deres personvern og retten til å være anonym. Den siste personen jeg intervjuet hadde ingen problemer med å bli sitert på navn, da hans rolle i organisasjonsvirksomheter uansett ville blitt vanskelig å anonymisere fullstendig. I den forbindelse tilbydde jeg meg å sende over materialet hvor hans sitater fremkommer, for sitatsjekk. Dette ble så godkjent fra hans side.

4 Analyse

Med utgangspunkt i problemstillingen: *Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres*, og målet om å undersøke dette med allemannsrettens pliktfundament som bakteppe, vil jeg i første del av analysekapitlet gjøre rede for en del av norsk klatrehistorie. Dette for å gi leseren en grundigere forståelse av den konteksten som omgir oppgaven, samtidig som jeg ønsker å legge til rette for en dypere forståelse av intervjumaterialet. Jeg har forholdt meg tett til Geir Grimelands fagbok fra 2004 i denne første delen, da det er noe begrenset med forskningslitteratur som omhandler temaet, som jeg har kjennskap til.

Videre vil jeg presentere delkapitlet som jeg har kalt for «Klatrekultur», denne delen av analysen vil konsentrere seg om identitet og klatrekultur, og vil også utforske historiske endringer og hvordan disse kan påvirke utøvernes forhold til naturen på ulike måter. I delkapitlet «Stedsutvikling og klatrekultur i endring», vil jeg utforske opplevelsen av stedet gjennom tilretteleggingstiltak og besøksforvaltning fra en klatrers perspektiv, jeg vil også i et underavsnitt inkludere en presentasjon om guide/førerbøkene som en uformell forvalter av allemannsretten, og hvordan disse bøkene også nevnes av klatrere jeg har snakket med.

4.1 Norsk klatring

“Tindesport forholder seg til anden sport som champagne til bakkøl», Peter Wessel Zapffe, 1899.

Det finnes som nevnt ulike former for klatring, både med og uten tau, på stein eller på is, noen kaller det ekstrem sport, risikosport eller livsstilssport, og en kan diskutere om det er friluftsliv eller ei. Samtidig er friluftsliv og klatring tett knyttet sammen, og dette har forbindelse med den norske befolkningens forhold til naturen og fjellene (jf. Grimeland, 2004). Som Goksøyr (1994) nevner i sin artikkel, kan former for friluftsliv finnes de fleste steder i verden, avhengig av hvordan en definerer begrepet. Få steder har dette vanskelig oversettbare begrepet, det innholdet og betydningen som i Norge (ibid.). Fjellet ble på 1800-tallet sett på som den «nasjonale naturen». At ikke kysten, der majoriteten av befolkningen bodde og virket, fikk samme betydning med tanke på friluftsliv, sier noe om hvilke grupper som dominerte i utformingen av den norske nasjonalromantikken, og derfor hva disse gruppene oppfattet som det eksotiske og opprinnelig norske (ibid.). Både billedkunstnere og forfattere bidro til bevisstgjøringen rundt forestillingen om den nasjonale egenarten. Det skjedde en holdningsendring i forhold til naturen parallelt med fremveksten av tindesporten, og dette har nok helt sikkert bidratt til nordmenns generelle ønske om selvstendighet og til stolthet over sin nyvunne fortrolighet med sitt eget fjellrike (Grimeland 2004, s. 15-16).

Før nasjonalromantikken tid i Norge, var det i verdenssammenheng ifølge Larsen et. al (2023) slik at de tidligste bestigningene av fjell synes primært å ha vært drevet av enten religiøs eller kulturell nysgjerrighet (ibid.). Visse fjell ble besteget for å etablere religiøse templer eller helligdommer, mens andre ble utforsket for å oppnå panoramautsikt over nærliggende daler eller for å identifisere en praktisk rute mellom to bosetninger. Praksisen med å bestige fjell for selve fjellklatringens skyld forutsetter at mer grunnleggende behov allerede var tilfredsstillt og kan derfor betraktes som en aktivitet som oppstår som et resultat av overskuddsressurser (ibid.). Fjellklatring begynte å vinne økende popularitet blant naturfilosofer på 1700-tallet, dette var særlig populært i Alpene (ibid.). I løpet av 1870 var alle toppene av betydning i Europa besteget, dermed var søkelyset for de mest eventyrlystne klatrerne nå rettet mot to steder; ut av kontinentet eller mot vanskeligere ruter opp fjellene som allerede var besteget enkleste vei. Også i Norge var det i siste halvdel av 1800-tallet at fjellklatring ble en populær aktivitet, den mest kjente norske klatreren fra den tiden er Thomas Johannessen Heftye, som også var med på å grunnlegge Den norske turistforening (DNT) i

1868. Foruten om Heftye var nordmenn på denne tiden i stor grad brukt som bærere og kjentmenn for å hjelpe til (ibid.).

De som i imidlertid er de første velkjente tindebestigerne i landet er av britisk overklasse, en av dem er William Slingsby som hadde flere førstebestigninger, spesielt på Vestlandet. «Slingsbys betydning for fremveksten av norsk tindesport var så stor at den norske fjellklatreren Henning Heyerdahl Tønsberg, i Norsk Fjeldsport 1914, utpekte ham til «den norske tindesportens far»» (Larsen, 2022). I årene rundt begynnelsen av 1900-tallet var tiden preget av unionsoppløsningen med Sverige. Det nasjonale selvbildet var under utvikling og den norske naturen var identitetsskapende, og som nevnt, ble fjellet fremhevet som den «nasjonale naturen» (Grimeland 2004, s.15- 16). Både billedkunstnere og forfattere som I.C Dahl og Henrik Ibsen bidro til å bevisstgjøre forestillingen om den nasjonale egenarten og identiteten. Ibsens dikt «Paa Vidderne» er godt eksempel på dette (Goksøyr, 1994). Fjellene som i hovedsak bare var besøkt av bønder, gjeterne og jegere, i hovedsak for økonomiske forhold, ble nå oppsøkt for opplevelsens skyld (ibid.), dette var uvanlig på denne tiden, unødvendig risikotaking ble forstått som at en "ikke har noe å fare med". Klatring i stup og vegger hørte jo hverdagen til, når sau og geit hadde gått seg fast i fjellet, når måkeegg skulle sankes eller lundefugl fanges (Witoszek, 1998). Denne oppfatningen skulle snart snu, og klatring i fjellet ble senere omtalt som en del av det «opprinnelige friluftslivet» (se bla. Goksøyr, 1994, Gurholt & Viken, 2003).

Slingsby, britten som riktignok hadde skandinaviske aner, preget det norske klatremiljøet i flere år, også med utsagn som at «tindesport er en sport for gentlemen» og at «*mountaineering* forente og foredlet det beste i oss i møtet med det store fjellet» (Grimeland, 2004). Det maskuline var med andre ord fremtredenene i klatresporten. Selv om en ikke kommer utenom Slingsby i norsk klatrehistorie er samtidig norske klatrere som Therese Berthau (1861-1936), Arne Næss (1912-2009), og Peter Wessel Zapffe (1889-1990) av stor betydning i norsk klatrehistorie, det er mange navn jeg kunne nevnt, men sistnevnte er i Nord-Norge et spesielt kjent navn.

Før Zapffe var et etablert navn, var oppretningen av Norsk Tindeklubb et faktum (Ntk.no, 2023). Dette skjedde som følge av at norske klatrere var klare for å stå på egne ben, verne om interessene og forvalte disse med omhu. Tindeklubben var fra begynnelsen av en lukket klubb. Som Grimeland (2004) beskriver var et tidligere eksempel på en slik klubb Bergen Fjellmannlag, de hadde til å begynne med en elitistisk profil med høy kontingent og kun

inviterte medlemmer, men denne klubben dreide etter hvert sin interesse mer mot turgåing og brevandring, som var mer opptatt av fot-turisme (ibid.). Dette ble således i 1908 starten for Norsk Tindeklub (NTK), de ville bort fra vandrernes manglende fokus på prestasjon og over til en form for spesialisering, samt håndverket som fulgte med bruk av tau og isøks. Dette var utstyret tidlig på 1900-tallet. Som Grimeland (2004) legger vekt på hadde utstyret naturlig nok en funksjon under selve klatringen, men var også stolte symbolgjenstander (ibid.). «Når man kom inn på tunet på Turtagrø med en taukveil over skulderen og en isøks i handa, fortalte man samtidig at her kom det karer som hadde høyere mål enn den menige vandrør», dette gjenspeiles også i deres klubblogo som samler tauet, isøksen og klubbens initialer som i en harmonisk og opphøyd treenighet (Grimeland 2004, s.26). Alpine Club i England var et forbilde for holdninger og praksiser i Norge, og båndene til de var sterkere enn til både idrettsbevegelsen i Norge og Den norske turistforening (Grimeland, 2004). Formspråk og tone hadde et preg av overklasse i tråd med bakgrunnen til dem som rekrutterte miljøet, klubbens medlemmer var ofte aktive i menigheter, og hadde en akademisk bakgrunn (Grimeland, 2004. s. 23-24)

Som Grimland (2004) påpeker var dette med andre ord også en lukket klubb hvor den «vanlige norske bonden» ikke hadde innpass. Det vil si, uten de riktige referansene og papirer i orden kunne det være noe problematisk. Man måtte blant annet bli anbefalt av et eksisterende medlem i klubben for å bli inkludert, og det kunne ta lang tid å bli godkjent. Ifølge klubben var noen år å vente på godkjennelse liten tid hvis man i utgangspunktet viet brorparten av sitt liv til tindesporten, også fokuset på sikkerheten var et viktig tema. På denne måten kom bare de mest kvalifiserte inn, og dermed kunne negativ publisitet være på et minimum (ibid.).

Denne lite inkluderende holdningen i miljøet skulle likevel snu noe etter en stund, for samtidig ble publiseringene av Norsk Fjellsport realisert. Dette skjedde i forbindelse med deres jubilerer, gradvis med eget forlag, heller enn å publisere artikler under DNTs årbøker. På denne måten ble fellesskapet og identiteten styrket, noe som ble selve rammen i NTK, (Grimeland 2004, s.28) Den elitistiske fatningen var nok samtidig ikke helt over, men ettersom tiden gikk ble skepsisen til blant annet hvilket skotøy som var godtatt, taubruk, og bolting, utfordret av sosialpolitikk, arbeiderbevegelsen, og inspirasjon fra kontinentet. Den selvhøytidelige profilen til NTK var med andre ord under press (Grimeland, 2004).

Bruken av bolter i dag fortsatt omdiskutert. Arne Næss sen. var en av de som introduserte bolter til klatresporten i Norge, denne innføringen førte til at en ny variant av klatring ble mer vanlig i Norge (ibid.). I tillegg til tradisjonell klatring med kiler, var nå også bolteklating i vinden. Holdninger til denne tilnærmingen varierte, men det kan hevdes at boltene primært bidro til å løfte friklatringen til nye nivåer. Med bolter kan man i klatringen ta mer risiko, og dermed «pushe» grensene, som en kanskje ikke ville gjort uten. Næss promoterte bruken av bolter og benyttet dem selv, samtidig som han argumenterte for å begrense dens anvendelse (ibid.). Han fremmet ideen om fullstendig sikkerhet under klatring, selv om han aksepterte betydelig risiko knyttet til sin egen praksis. På flere måter representerer Næss sen. et mangfold som skulle prege klatremiljøet i flere tiår. Hans forhold til resten av klatremiljøet i Norge indikerer også divergerende oppfatninger om hva som ansås som sosialt interessant i forbindelse med kulturen i organisasjoner som NTK. Denne oppfatningen ble delt med blant andre Zapffe som brøt med NTK-stilen og viste at individuell utfoldelse veide tyngre enn sosial anerkjennelse og enhet (ibid.).

Foruten om sistnevnte organisasjon har de lokale klatreklubbene spilt en betydelig rolle knyttet til utviklingen av et mangfoldig klatremiljø i landet (Grimeland, 2004). I 1972 åpnet Universitetet i Tromsø, det intellektuelle miljøet samlet lokale og tilreisende klatreinteresserte til et vitalt miljø i nord som siden skulle samle seg i Tromsø Klatreklubb i 1977 (ibid.). «Et mer radikalt klatremiljø har vel landet ikke sett, verken før eller siden» (Grimeland, 2004 s. 110). Med sin logo bekrefter Tromsø klatreklubb sin opprørske, anti-autoritære profil. I likhet med Norsk Tindeklub har Tromsø klatreklubb taukveil og isøks i klubblogoen, men i motsetning til NTKs adelsmerke bærer Tromsø-klubbens varemerke bud om opprør, nye ideer og en god porsjon anarkisme. Isøksa er kjørt tvers gjennom hodet på noe som skal være en buddhistisk munk med punkersveis og karabinere som ørepynt¹ (Grimeland, 2004).

---

¹ Se fig. 2 og fig. 3

Figur 2 – NTKs logo

Figur 3 – TKKs logo

Det har med andre ord vært en geografisk spenning i klatremiljøet, og som Grimeland (2004) beskriver det får NTK-hegemoniet hard medfart fra begynnelsen av fra miljøet nord for polarsirkelen (ibid.). De så på NTK som en snobbete klubb, og var svært negativ til deres syn på klatring, politikk og det faktum at kvinner ikke var velkommen i klubben før langt utpå 70-tallet. Ifølge Grimelands (2004) informanter var det også episoder, der en ikke følte seg særlig velkommen som nordlending på klatretur sørpå, og at NTK utad ga et unyansert bilde av klatrere i Norge (ibid.). Som Grimeland (2004) beskriver det, har miljøet i nord hatt politisk venstreradikale aner, selv om radikalismen ikke bare har fulgt den politiske høyre-venstre aksene. Man har en egen historie og sin egen selvironiske raushet. Bratt Front var en av forløperne til Tromsø klatreklubb, og dette miljøet var engasjert i debatter om sentralisering, miljø, etikk, sportens organisasjonsstrukturer samt flere andre aktuelle spørsmål (ibid.).

Utvekslingen mellom Tromsø og Lofoten har hatt stor betydning for utviklingen av klatring i nord. «Det er hevdet at klatremiljøet på sistnevnte steder er et barn av den lokale folkelige tradisjon, tindebestigertradisjonen og av 68-opprøret» (NordKlatt nr.40 1987; Grimeland, 2004, s. 135).

Det er publisert flere klatreførere for Lofoten, og ifølge Webster (1994), som er forfatter av den første boken «Climbing in the magic islands», ble Vågakallens sydvegg klatret med isøks allerede i 1889 av Martin H. Ekroll, en godseier på Skrova, Svolværgeita i 1910 av Alf. B. Bryn, Carl Wilhelm Rubenson og Ferdinand Schjelderup fra Oslo. Gjennom årene var det flere som fikk øynene opp for fjellene i Nord, og det var spesielt fra 1960-årene at en ny generasjon, (mer eller mindre) lokale klatrere for alvor begynte å utforske fjellene og klippene i Lofoten (Webster, 1994). Nordnorsk klatreskole først på Kalle, senere i Henningsvær ble

åpnet på begynnelsen av 70-tallet, og mange av de lokale klatrerne fra den tiden har vært involvert i dens etablering og drift (Webster, 1994). På NNKS egne nettsider viser de til hvordan etableringen fant sted;

«Tidlig på 70-tallet skjedde det en rekke alvorlige ulykker i fjellene i Lofoten. Dette førte til mange redningsaksjoner i svært krevende terreng. Og lokale klatrere var med å hjelpe til. Nils Faarlund, med flere, ledet det første klatrekurset som ble avholdt i Lofoten sommeren 1972. Målet var å gi Svolvær Røde Kors sine medlemmer opplæring i både klatring og redningstekniske teknikker. En del av resultatet av kurset var stiftelsen av landets første alpine redningsgruppe: Svolvær alpine redningsgruppe. Arild Meyer, en lokal klatrer med mange førstebestigninger, var med som instruktør på dette kurset. Tydelig inspirert og kanskje litt utålmodig, proklamerte Arild at: "Dette kan vi nå gjøre sjøl!" Arild Meyer, Ulf Prytz og Kjell Skog startet Nord Norsk Klatreskole året etterpå» (Nordnorsk klatreskole, 2023).

At man skulle gjøre «ting sjøl» eller på sin egen måte i klatremiljøet i nord, var med andre ord fortsatt den gjeldende diskursen. Nordnorsk klatreskole har i stor grad vært en organisasjon som er drevet av lokale ildsjeler, og mange kjente navn i dagens klatremiljø har jobbet der. Klatreskolen holder også flere kurs på vinterstid, turer til utlandet, men er spesielt kjent for sine halvårskurs i klatring (NNKS, 2023). I dag finnes det ikke tall på hvor mange klatreturister som besøker Lofoten, men at besøkende er mangedoblet fra 1970-tallet da sporten for alvor begynte å bli kjent i området er ikke en overdrivelse. I tillegg til at klatreinteresserte utforsker området på egenhånd, finnes det flere tilbydere av kurs og guiding. Det er også vanlig at guider fra utlandet tilbyr sine tjenester på dag eller ukesbasis for klienter. Både klatreførere, «jungeltelegrafene» og sosiale medier har bidratt til at spesielt områdene mellom Svolvær og Henningsvær er særlig populære. Foruten om at området er estetisk innbydende, er anmarsjen kort og klatring blir dermed mer tilgjengelig, det finnes flere typer klatring, samt at det er mange alternativer med tanke på vanskelighetsgrader.

Ettersom antall klatrere og idrettslige ambisjoner økte etter 1980-tallet, økte organiseringsbehovet seg. De lokale klatreklubbene slet økonomisk og noen så behovet for en felles organisasjon for å lette kommunikasjonen internt i miljøet og samfunnet for øvrig (Grimeland, 2004). Men Norsk Tindeklub var for lukket og Den norske turistforening for åpen. Fottursime og brevandring traff mange, men selve klatringen var ikke sentralt nok i foreningen. Klatring var jo tross alt ikke idrett (ibid.). Senere skulle konkurranser, kurs og

treninger bli mer hverdagskost, også for klatresporten. Ifølge idrettsforbundet må klubber som tas opp være en del av «målbare idretter». Dette kravet står i et motsetningsforhold til klatring som friluftsliv, der man har forsøkt å nedtone bruk av såkalte målbare enheter (ibid.). Som Goksøyr (1994) nevner er «også aktiviteter fra det opprinnelige friluftslivet har blitt preget av sportifisering, fjellklatring er nå også en innendørs idrett, der en klatrer med tidtaking og dommere til stede» (Goksøyr 1994, s. 190). Opprettelsen av en paraplyorganisasjon for klatringen skulle derimot ikke bli etablert uten diskusjon. I starten var det i hovedsak snakk om etablering av norsk sportsklatreklubb, på bakgrunn av økende konkurranseklatring, noe også NTK støttet (Grimeland, 2004). Mange av klubbene rundt om landet var positiv til opprettelsen av sportsklatreforbundet, men Tromsø klatreklubb var avventende og hadde noen kritiske bemerkninger (ibid.). Klubben understreker viktigheten av å ta vare på allsidigheten i miljøet, og hadde dessuten innvendinger mot profilen til Norsk Tindeklub og dens innflytelse på klatre-Norge, som bar preg av eksklusivitet;

«Som kjent eksisterer det kun 1 – en landsomfattende klatreorganisasjon her i landet. Nemlig NTK, som er en lukka klubb- man må sende bestigningsliste + anbefaling fra 2 medlemmer for å bli medlem. Noen landsomfattende demokratisk klatreorganisasjon finnes ikke. Klubben er Oslo-sentrert..Jeg har sett på denne klubben som en (for meg) delvis uinteressant tulleklubb av søringa for søringa»....Foreløpig ser det ut til vi kan gi fan i heile greia, og heller satse på den nordnorske separatistbevegelsen». (Sitat fra Anne Fyhn i «Stein og Stegjern»² 1985, sitert i Grimeland 2005, s. 219).

Etter noen år, debatt, og diskusjoner blir sportsklatreforbundet forkastet i fordel til Norges klatreforbund som paraplyorganisasjon. Bakgrunnen for dette beskriver Grimeland (2004) som episoder hvor klatrere har kommet i konflikt med grunneiere, og at dette også er et argument for å ha et eget forbund. «Kanskje trenger vi en takorganisasjon som kan veilede og gi retningslinjer for hvordan klatrere kan balansere sine interesser mellom allemannsretten og grunneieres interesser og rettigheter, det er behov for en viss infrastruktur omkring klatrefelt og populære klatreområder» (Grimeland 2004, s. 228). Etter flere forhandlinger og samtaler mellom Norges idrettsforbund, Norsk Tindeklub og lokale klatreklubber rundt om i landet blir Norsk klatreforbund etablert i 1992, som et særforbund under idrettsforbundet (NKF, 2023). «Norges klatreforbunds formål er å fremme klatresporten i Norge og å representere den

---

² «Stein og Stegjern» er Tromsø klatreklubbs medlemsblad.

internasjonalt». NKF skal virke for en sikker og naturvennlig utvikling av klatresporten» (NKF, 2023).

I samtale med Stein Tronstad, nåværende president i Norsk klatreforbund, forteller han at NKF gjennom årene begynte å få et mer pragmatisk forhold til Norsk Tindeklub, hvor de blant annet etterstreber og ha én felles stemme når det kommer til saker som omhandler inngrep i naturen som er i konflikt med klatreområder.

«Blant annet da det ble lagt frem et forslag til en nasjonal plan for vindkraftutbygging, for fire-fem år siden. Så gikk Tindeklubben og Klatreforbundet sammen om å gjøre ganske grundig arbeid med å se på hvordan dette kunne berøre naturområder» (S. Tronstad).

Etter hvert har de også fått en skriftlig samarbeidsavtale mellom NTK og NKF, noe som resulterte i at klatreforbundet fikk stemmeretten i UIAA (*International climbing and mountaineering federation*) sist år. Det er bare et forbund fra samme land som kan få stemmerett i UIAA, og Tindeklubben har frem til nylig besittet denne stemmeretten for Norge siden 1965. UIAA har blant annet som mål om å ta vare på tradisjoner og kulturer i klatresporten, sikkerhet og etisk forsvarlig utøvelse, natur- og miljøhensyn, samt være et støttende forbund for konkurranseutøvere (UIAA, 2024). Det var viktig for NKF, som Norges største forbund innen klatring å få denne stemmeretten, siden de representerer enn større andel av klatrere i landet enn NTK. Samtidig er sistnevnte forbund, som nevnt mye inkludert i saker som omfatter nasjonale og internasjonale spørsmål.

«Jeg bruker å si at Tindeklubben er en viktig tradisjonsbærer i norsk klatresport. De har jo en medlemsmasse med folk som har masse engasjement og mye ressurser. De har engasjert seg en del også internasjonalt for en klatreetikk som bygger på det vi kaller for norske tradisjoner, med sporløs ferdsel, og nettopp respekt for allemannsretten. NKF OG NTK snakker med felles stemme når det kommer til disse sakene, vi står for de samme holdningene der» (S. Tronstad).

Klatringen i Tromsø har til dags dato vært preget av et sterkere klubbmiljø, enn i Lofoten. I samtale med mine informanter forteller de om større gjennomtrekk i miljøet i Lofoten kontra Tromsø, der folk gjerne kommer og arbeider en stund for Nord-norsk klatreskole, og etter en stund flytter på seg. Det finnes i dag to klatreklubber i Lofoten, som er Lofoten Tindeklubb og Vest-Lofoten klatreklubb. Disse er relativt nye, og nettsidene byr på sparsomt av informasjon. I samtale med S. Tronstad, som også er tidligere leder av Tromsø klatreklubb,

bekrefter han dette, og nevner at Tromsø klatreklubb var mer etablert enn fellesskapet i Lofoten, men at samhandlingen mellom overnevnte steder har vært viktig for å sette Lofoten på kartet som klatredestinasjon, og at Lofoten i dag kan regnes som et av landets mest attraktive områder for å utøve klatring på ulike nivå.

Norsk klatring har gått fra å være en sport for de bedrestilte, til å bli en aktivitet som nå svært mange bedriver. Med denne endringen i antall brukere, endrer også kulturen seg.

4.2 Klatrekultur

Langs veien mellom Festvåg og Henningsvær observerer jeg en kontinuerlig strøm av mennesker som vandrer frem og tilbake. I det trange området uten fortau, kan det virke noe kaotisk med det varierende trafikkbildet. Det er tunge kjøretøy som busser, bobiler og trailere, sammen med personbiler og mange fotgjengere. Langs denne veien er det et sammensurium av ulike mennesker med ulikt mål for å besøke Lofoten. Noen ser ut til å komme tilbake fra fjelltur fra Festvågtinden, andre bærer tydelig kamera rundt halsen og antyder utenlandsk opprinnelse. Samtidig bærer mange klatreutstyr som dingler fra sekkene deres og skaper lyd, de har tydelig vært på klatretur. Ved ankomst til klatrekafeen fortsetter den travle atmosfæren. Det er tydelig at flere ved kafeen ønsker å vise at de er her for å klatre, enkelte har faktisk klatresele på fortsatt, til tross for at de er innendørs. Som en informant bemerket:

"Det virker som om alle driver med klatring for tiden" (Henriette).

Henriette har ikke feil i sine antagelser, et faktum jeg vil komme tilbake til. Det at individer ønsker å vise seg tilhørende et miljø er ifølge teorien om symbolsk interaksjonisme, noe som kan tolkes som et forsøk på å konstruere og formidle en spesifikk identitet og mening i det sosiale miljøet (jf. Aakvaag, 2008; Jarvinen, 2017). De bruker hjelmer, tau og klatreutstyr som symboler for å signalisere tilhørighet til klatremiljøet. Selv når de er på en kafé, bærer noen fremdeles klatreselen, som er et symbol på deres identitet som klatrere. Dette demonstrerer hvordan disse individene bruker symbolsk kommunikasjon for å markere sin tilknytning til miljøet og bygge en bestemt identitet for seg selv.

Denne symbolbruken var også eksisterende før, men ikke like tydelig som i dag, noe blant annets Ulrik og Petters fortellinger viser. Jeg får fortalt historier om hvordan klatringen og miljøet utspant seg tidligere. Naturlig nok er mine informanter med lengst erfaring, som begynte å klatre på 1960-tallet, også de som har mest inngående kunnskap om utviklingen av sporten over tid. De beskriver en tid da det var et miljø hvor alle -kjente- alle, og hvor det var mulig å identifisere klatrere på fjellveggene bare ved å se på jakkefargen deres, - spesielt hvis det var et fjell som ikke var videre utforsket enda. Dette forteller at det var et lite miljø, hvor de fleste hadde kjennskap til hverandre. Det beskrives som et inkluderende og engasjert miljø, medvirkende i både klatreskolen, alpin redningsgruppe, folkehøgskolen med mer. Som Ulrik forteller økte interessen for fjellklatring i området etter opprettelsen av klatreskolen, hvor han

selv holdt kurs, men samtidig var det stort sett i fellesferien at man hadde belegg for å tjene penger på denne typen virksomhet.

Ulrik forteller at det tok tretten år mellom første- og andre bestigning av en rute som heter Storpilaren, og fremhever at dette sier noe om hvor få klatrere som besøkte Lofoten på 1970-tallet. Han hadde nevnt dette til en person som jobber for Nord-norsk klatreskole, og vedkommende kunne fortelle at bare i fjor sommer (i 2022), anslo han at det hadde vært rundt 60 bestigninger på samme rute bare den sesongen. Dette er et betydelig antall bestigninger, med tanke på at denne ruta er lang, ifølge guidebøkene er ruta blitt klatret på 12 timer fra bil-til-bil, men dette er altså ansett som raskt.

«Vi ble sett på som noen særinger som holdt på med dette» (Ulrik).

De ble sett på som «særinger» da spesielt fordi folk i familien og omgangskretsen stilte spørsmål om sikkerheten, og hvorfor de ville utsette seg selv for en slik risiko. Han forteller videre at de var unge, de hadde det gøy, om mestringsfølelse og gleden med å være ute i naturen på denne måten. At utfordringene med å kunne «lese fjellet» å finne sin egen rute, var en del av turen og eventyret. For dem handler klatring ikke bare om å overvinne fysiske utfordringer, men også om å oppleve naturen på en unik måte, og dermed finne glede i å utforske og finne sin egen vei opp fjellet. Dette understreker betydningen av opplevelsen av "eventyrfølelse" og det å ønske å utforske og oppdage nye ting i naturen gjennom klatring (jf. Lewis, 2004, Davidson, 2015).

I ettertid har Ulrik og Petter reflektert mer rundt bekymringene som kom angående sikkerhet, og forteller at familie og venner som stilte kritiske spørsmål «hadde jo helt rett». I etterpåklokes navn er det klart at man kunne «rett og slett slått oss i hjel». Men som Ulrik forklarer tok de det ikke så alvorlig den gang, det hadde jo gått bra så langt. Utstyret de benyttet seg av var av beskjeden karakter, de hadde lite av de moderne sikringsmidlene som finnes i dag.

«Jeg tror jeg fikk min første kamkile først i 1980» (Ulrik).

Kamkiler er sikringsmidler i forskjellige størrelser, som man setter inn i sprekker i fjellet som sikring på tradisjonelle klatreruter, hvor det ikke finnes bolting. Dette er kostbart utstyr, og ifølge mine informanter var det sparsomt med sportsbutikker som solgte disse på 70-tallet. Den eneste butikken som solgte disse på den tiden var i Oslo, og de fikk kjentfolk til å ta det

med nordover. I tillegg til utviklingen innen klatreutstyr, har kompetansen og utdanningsnivået innen feltet også økt. For eksempel tilbyr Nordtind en fireårig utdanning som fører til internasjonal sertifisering som fjellfører. Dette har ført til en økning i «kommersiell klatring», der det nå er vanlig å leie en guide for klatreopplevelser. Selv om det ikke er påkrevd med denne utdannelsen i Norge, er det ofte påkrevd i alpine. Bruk av guider er også blitt mer utbredt her i landet de siste årene, som min informant, som har gjennomgått denne utdanningen, bekrefter.

«I Frankrike hvor jeg bor, er det mye mer vanlig å benytte seg av guide til klatring både sommer og vinter (alpinklatring), også til skikjøring selvsagt, enn det er i Norge. Men det ser ut som det er blitt mer marked for det også her de siste årene» (Thomas).

Dette er en ståt i kontrast til hvordan det var tidligere, ikke fordi de ikke hadde kompetanse, men fordi rammene rundt var så annerledes. Ulrik som også har jobbet for klatreskolen og holdt kurs, forteller om hvordan de bodde spartansk på rorbuer mens de drev opplæringen, lagde mat på primus, og bodde tett flere mennesker sammen.

«i dag har folk så mye mer penger, de kan bo på hotell, leie seg air-bnb, og ha «privat guide», på den tiden vi holdt kurs var vi jo masse folk sammen, og måtte bo tett. Folk brukte hele ferien sin på å ta et enkelt kurs (Ulrik).

Det var med andre ord en periode med intensiv interaksjon mellom klatrere.

Kommunikasjonen i dette miljøet var med på å utvikle en kultur og identitet blant deltakerne. Ifølge Blumer er det gjennom denne interaksjonen at individer lærer symbolske betydninger og konstruerer en forståelse av verden rundt seg (Aakvaag, 2008). I dag med flere mennesker som bedriver klatring på ulike nivå, kan en stille spørsmål om kulturen har endret seg.

«Statistikk fra Norges klatreforbund viser at antall medlemmer i forbundet har økt med 722 prosent de siste ti årene» (Evjen, 2023). Det finnes også svært mange nyhetsartikler som beskriver klatring som den nye «folkesporten». Det etableres stadig flere klatresentre rundt om i landet, og det er da spesielt innendørs klatring som er populært. Selv om mange nok holder seg til innendørs klatring, kan det også være et springbrett til å prøve seg utendørs. Det finnes i dag flere tilbydere av utendørs klatrekurs på flere vanskelighetsgrader. Når jeg har snakket med folk om økningen av antall klatrere i Lofoten får jeg imidlertid litt ulike svar og

synsvinkler rundt dette temaet. I samtale med en av mine informanter om han har merket noe til økt klatreturisme får jeg til svar:

Ikke egentlig, jeg tror faktisk det har vært litt mindre de siste årene.. Tidligere har jeg inntrykk av at det var mere «klatrere».. Altså som allerede var klatrere, som kom hit på ferie, og som allerede visste hva de gjorde. Mens nå føler jeg det er mye flere nybegynnere, som er her for å lære seg å sette kiler. For å få erfaring, klatringa er blitt mer organisert (Fredrik).

Fredrik la i intervjuet tyngde på ordet «klatrere», og derfor har jeg fremhevet dette i sitatet. Han viser i intervjusituasjonen at han lager et skille mellom «klatrere» og «de som er for å lære å klatre», og at det nødvendigvis ikke er en økning av klatrere, men heller en endring i «hvem» som er kommer til Lofoten for å klatre som utgjør den viktige forskjellen for han. Fredrik legger med andre ord vekt på at det er flere uten klatreefaring som kommer til Lofoten, ofte for å delta på diverse kurs som arrangeres, eller med innleid guide. Det er vanskelig å finne tall på hvor mange som tilbyr guiding i området, da mange guider er her sesongbasert, og flere holder til i utlandet. At klatringa er blitt mer organisert, og mer tilgjengelig for folk flest er en oppfatning som flere av mine informanter påpeker på ulike vis:

Det har vært en voldsom utvikling. Da jeg startet i 1975, var det nesten ikke stier i fjellene. Så vi var lite folk, vi gikk til og med, med sånne buttons (pins) på jakkene som det sto «masseidrett, nei takk!» på. Vi ville helst være alene å ikke ha så mye bråk. Den gang da... Så det har jo forandret seg voldsomt ... Utstyret har jo utviklet seg veldig også. Så er det jo dette med Instagram, hvor folk tar spektakulære bilder og legger ut, så det gjør jo at flere folk får lyst å komme. Så det blir en smitteeffekt (Petter).

Både Fredrik og Petter nevner med andre ord, på hver sin måte at klatring ikke lengre er for de få, men at klatresporten har utviklet seg. Slik det kommer frem i avsnittet som omhandler klatrehistorien. Buttons med skriften «Masseidrett, nei takk!» på midten av 70-tallet understreker et behov for distanse fra den organiserte idretten, og fungerer som et symbol som uttrykker klatrernes identitet og verdier på den tiden. Dette symbolet representerte et ønske om distanse fra organisert idrett og massedeltakelse, og var en markør for en eksklusiv og elitær identitet innad i miljøet.

Petter peker også på hvordan Instagram og delingen av spektakulære bilder har skapt en "smitteeffekt," hvor flere mennesker blir inspirert til å prøve klatring. Gjennom symbolsk

interaksjonisme kan vi se hvordan denne teknologiske interaksjonen påvirker klatrernes opplevelse og betydningen av klatring. Bilder og innlegg på sosiale medier kan fungere som moderne symboler som former og redefinerer klatremiljøets normer og verdier. Blumer vektlegger hvordan individer bruker og tolker symboler i sine sosiale interaksjoner. Symboler kan være ord, gester, objekter eller handlinger som har en felles betydning innen en kultur eller et sosialt system. Disse symbolene er med på å forme og definere samhandlingene mellom mennesker (Se bla. Aakvaag, 2008, Bertilsson & Mortensen, 2013).

Som informanter forteller er det ikke slik at en er imot organisert idrett, men man så på klatringen som en aktivitet som helst skulle holdes litt lukket, altså til de som var dedikert til sporten (jf. Lewis 2004, Wheaton, 2004). Gruppeidentitet viser seg å ikke nødvendigvis være noe en «snakker om», men noe som fortsatt ligger å «ulmer» under overflaten med de jeg har hatt samtale med. Som Wheaton (2004) beskriver livsstilssport, kjennetegnes det ofte av en særegen kultur, hvor normer og verdier spiller en viktig rolle i å forme aktiviteten gjennom forskjellige sosiale identiteter. Den underliggende ideologien handler om å ha det gøy og å engasjere seg i en subkultur som gir muligheter for selvuttrykk og personlig utvikling. Målet for mange er å fokusere på individualisering, hvor man søker å finne ens egen identitet og utvikle en personlig livsstil (ibid.).

Identitet, klatrekultur, og dette med å distansere seg fra «de uerfarne» er noe som kommer både eksplisitt og implisitt frem blant flere av mine informanter, ofte dess lengre ut i samtalen vi kommer.

I dag kan du jo leie deg en guide, og nærmest bli dratt opp Geita. Det er klart, så det har blitt enkelt. Du må betale penger, men du kommer deg opp, nesten uansett (Petter).

Jeg og Petter kommer inn på en samtale om Svolværgeita, en klassiker i området. Stien opp dit var preget av slitasje og erosjon, før det ble bygget sherpatrapp i 2019 (ferdig noen år senere), også fordi stien fører til populære turmål som Fløya og Djevelporten, men tar man en avstikker kommer man altså frem til innsteget til selve «Geita». Dette er en ikke en av de mest krevende klatrerutene, men samtidig luftig, og utfra min egen erfaring, og nettsidene til de som tilbyr guidede turer burde de med mye høydeskrekk ha dette i betraktning. Toppen byr på fantastisk utsikt, og det er mange som har lyst å hoppe mellom de to hornene som geita har sitt navn etter. Det er tre kjente ruter på geita, «1910- ruta» som har navn etter første gang den ble besteget av Ferdinand Schjelderup, Carl Wilhelm Rubenson og Alf Bonnevie Bryn.

«Forsia» som er den klassiske hvor du hele tiden har utsikt utover Svolvær og omegn, samt «Rappelruta» eller «Baksia» som er den lettest graderte ruta, som også derfor er blitt den mest populære veien opp for nybegynnere, eller de som benytter seg av guidete turer. I de mest hektiske periodene, som er fra april til september kan man ofte oppleve kø for å klatre Geita, noe som Petter også har bemerket seg;

Ja der er det stor butikk, husker selv da jeg holdt på å klatre på geita første gangen, det var også i 1975. Da hadde vi et parti helt nede, vi gikk ikke der som folk går i dag, i dag går de jo vanligvis opp på baksida, det som kalles «Rapellruta». Men vi gikk normalveien, den eller ti-rutede spiralen, så går man inn på «Forsia». Den klassiske ruten på geita, en av de fineste (Petter).

Petter fremhever at man i dag tar den «letteste vei» siden de velger å klatre på «baksia» heller enn å velge den klassiske ruta som er på «forsia», og dermed kan guider ha mange klienter opp og ned på relativt kort tid, og også rekke å ha flere klienter på samme dag. På denne måten får også de uten klatreerfaring muligheten til å bestige Svolværgeita. Petter som har lang erfaring i den alpine redningstjenesten i Svolvær, påpeker også at til tross for sherpatrapp opp til Djeveltanna og Fløya, ofte må rykke ut til oppdrag spesielt i sommersesongen, der spesielt utenlandske turister har gått seg fast på fjelltur. Petter sluttet å klatre aktivt for en del år siden, men har guidet opp Svolværgeita i mange tiår tidligere. Han forteller mer om de årene han var aktiv, og hvordan det har endret seg siden da;

Vi hadde jo med oss turister den gangen også, når du kommer opp stien, så kommer du etter hvert til ett sva, og på innsteget et sted vi kaller for «Sila». For der silte vi ut de som fikk lov å fortsette, og de som ikke fikk lov. Klarte du ikke å komme deg over dette svaet så var det bare å returnere med engang. Derfor ble det kalt for Sila det svaet der. Men sånn er det ikke i dag da, i dag blir du jo dratt opp uansett om du kan klatre eller ikke. Jeg fikk jo til og med forespørsel om å være med å dra opp en person i rullestol.. Så det er ingen grenser i dag (Petter).

«Sila» var med andre ord stedet der det var «vinn eller forsvinn» for å klatre Svolværgeita for noen tiår siden. Dette var før dagens moderne utsyr, som også derfor satt standard og kriterier for en guidet tur opp, «da måtte du klatre sjøl», som mine informanter påpeker.

I dag har befolkningen generelt bedre økonomi og kan derfor ta seg råd til å leie guide eller betale for kurs, utstyret er blitt bedre, informasjon finnes på langt flere plattformer enn tidligere, men også hvordan klatrekulturen har endret seg, som nevnt tidligere fra de få til de mange. Det at Petter nevner at det «finnes ingen grenser i dag» og måten han nevner det på, forteller meg at han vil posisjonere seg i et felt han har stor kjennskap og erfaring fra. I min egen erfaring fra samme fjell, og samme rute som Petter forteller om, altså «Forsia», kan jeg huske å slite på et parti på veien opp, som er et stykke etter nevnte «Sila».

Det er lett tåke, noe vind, kjølig, det er eksponert. Følelsen av redsel kommer frem flere ganger, og jeg bruker uanstendig lang tid på «cruxet» som er det mest utfordrende delen av en klatrerute. Det står en gammel jernbolt i siden jeg kunne tatt tak i, for å komme meg raskere opp. Men til mine mer erfarne venners lette oppgitthet, vil jeg ikke bruke bolten for å komme meg opp. Det føles feil, da har jeg jo ikke klatra ruta «sjøl», og anser det dermed som juks.

Poenget med å fortelle om min egen opplevelse fra dette fjellet, er at selv om jeg ikke er like erfaren som turkameratene mine, og ei heller mine informanter, så kjenner jeg meg igjen i ønsket om å posisjonere meg som en «ekte» klatrer, og ikke en som blir dratt opp fjellsida av den som leder ruta. En av mine andre informanter med lang erfaring, Ulrik blir engasjert når vi snakker om Svolværgeita, og også han gjør uttrykk for at det ikke finnes grenser for hva som foregår på den «*Jævla pinakkelen borti Svolvær*» som han kaller det.

De har hoppet med sykkel fra ene siden til den andre. De har gått på line, de har slått salto og jeg vet ikke hva de ikke har gjort. Det forteller flere ting. Det forteller for det første at det å klatre er ikke noe veldig spesielt. Det er det veldig mange som gjør, og det er veldig mange som også skal opp på Svolværgeita. Det er tre-fire firmaer som holder på med føring (guiding) og opplæring der borte (Ulrik).

Figur 4 – klatring på Svolværgeita.

Ulrik har rett i at det å klatre ikke er veldig spesielt lengre, som nevnt finnes det mange nyhetsartikler som omtaler dette som den nye «folkesporten». At det også er firmaer som driver med på opplæring og guiding på Svolvegeita er heller ikke nytt, ofte er det kø for å klatre, og det er blitt mer hverdagskost at folk vil gjøre ulike «stunts» på Geita, som å hoppe med sykkel over hornene, ta salto og lignende. Dette er i stor kontrast til hvordan klatring på samme fjell ble betraktet tidligere;

Når jeg var på Svolvegeita for første gang som 14-15-åring, så var vi ansett som tullinger.

Det er jo farlig å holde på med. Det forstår vi var riktig det, for sikringsteknikken var på steinaldernivå for oss der og da. Det var jo mye vi gjorde som vi trodde var sikkert, men det er det absolutt ikke (Ulrik).

Man blir nok i mindre grad ansett som «tullinger» når man klatrer i dag. Klatringen er blitt sikrere, og at det faktisk at flere bedriver aktiviteten, skaper en normalisering av sporten, som før var for spesielt interesserte. Med denne utviklingen av klatring, både med tanke på popularitet, og sikkerhet er det ikke så rart at Ulrik reflekterer over hvor risikofullt det faktisk var å ha dette som interesse og hobby, den gang da. Det faktum at sikkerhetsutstyret er blitt betraktelig bedre er selvsagt en positiv konsekvens av utvikling av sporten. Samtidig opplever jeg at flere av mine informanter uttrykker et slags behov for å posisjonere seg i feltet, og som nevnt oppfatter jeg at flere setter spørsmål rundt utviklingen av klatringa i Lofoten, og hva som er «ekte klatring»;

For det første er det jo den eventyr-følelsen, du er på en plass der ingenting er tilrettelagt for deg, og du må ta alle avgjørelser selv, og alle beslutninger selv. Du er der selv, så du må jo mestre hele fjellet da, komme deg opp og ned uten hjelpemidler (Fredrik).

Det Fredrik mener med «hjelpemidler» i denne settingen er blant annet bolter som gjør klatringa enklere og sikrere. Han forteller at kvaliteten på klatringa i Lofoten er veldig bra, og hvis en skal tilrettelegge for mye, så mister man noe. Under samtalen legger han vekt på at det ikke handler om elitisme eller å fremstå som overlegen, men fremhever at en ikke trenger å tilegne seg noe kunnskap om hva man driver med hvis alt er tilrettelagt.

«Du går glipp av den prosessen det er å lære deg et håndverk, for å så klare å klatre ett fjell.

Da er jo mestringsfølelsen mye større, enn hvis alt er tilrettelagt for deg» (Fredrik).

«Adventure-climbers» legger vekt på ønsket om å la naturen diktere stien eller ruten til klatringen og å gi muligheter for å sikre beskyttelse (Lewis, 2004). For eksempel må klatreren under stigningen skanne den nærliggende fjellveggen etter egnede områder der de midlertidig kan plassere beskyttelsesutstyr for å sikre partiets fremgang fra konsekvensene av fall. En slik klatrestil «virker rettferdig», og dens utfordringer legger til opplevelsen av klatringen som helhet (Lewis 2004 s.79). Det å klatre «rettferdig» handler om å ikke benytte seg av for mye tilrettelegging som for eksempel bolting, og følelsen av selvstendighet i møte med fjellet. Fredrik viser her et ønske om å utforske, oppdage og føle på mestringsfølelse når man klatrer i fjellet. Det å gå «utenfor -stien» synes å være en gjenganger hos flere av de jeg har snakket med. Disse identitetsbærende betraktningene kan knyttes til Davidsons (2015) perspektiver, som nevner at en fjellklatrende identitet er grunnlagt på en sterk følelse av tilknytning til fjellene, og medlemskap i en sosial verden av likesinnede klatrere, samt en forpliktelse til en livsstil sentrert rundt aktiviteten. Denne identiteten utvikles videre gjennom selvstendighet i et 'ubeskattet' miljø, som tillater en å oppdage, utvide og uttrykke en ærlig eller sann selvforståelse (Davidson, 2015, s.135).

Samtidig som mange av de jeg har hatt samtale med ønsker å posisjonere seg i et felt, erkjenner de også at naturbasert turisme er et komplekst tema.

Det faktum at noen av informantene også er sertifiserte fjellførere, og dermed har dette som sitt daglige virke, bringer oss inn på samtalen om hvorvidt allemannsretten er blitt for utnyttet og kommersialisert. De forklarer at det er noe tosidig, med rollene som både guide, og det å være «dedikert klatrer» samtidig. Der er interessen og lidenskapen for natur og fjell som har ført til at de har brukt både tid og penger på å ta denne utdannelsen, samtidig som de reflekterer rundt bruken av naturen.

«Det er jo det vi gjør, vi tjener jo penger på norsk natur. Samtidig er jeg veldig opptatt av vi skal forlate stedene vi benytter uten å legge igjen spor.. Men det er jo en litt vanskelig balansegang da, vi sliter jo ut stiene vi også» (Thomas).

Thomas som bor i Frankrike, er likevel veldig godt kjent med de nordnorske fjellene da han kom til landsdelen for første gang i 1991, og har tilbragt stort sett hver vår og sommer i Troms og Nordland siden. Han uttrykker en bekymring over steder som Lofoten hvor det er mye trykk i sommersesongen. Han er bekymret over hetebølgene i Alpene sommerstid, og

hvordan dette kan presse folk nordover, og dermed hvordan allerede godt besøkte områder som Lofoten kan få besøk av enda flere mennesker i fremtiden.

«Jeg har jo brukt utallige måneder, og år her i nord, ikke bare på bakgrunn av jobb.. Jeg trives her. Og det er så varmt i alpene på sommeren, det kan jo hende flere blir å tenke som meg etter hvert. Både med tanke på jobb som guide, og i fritidssammenheng» (Thomas).

For Thomas er det både det varme klimaet og den økende masseturismen i Alpene som driver ham nordover, spesielt om våren og sommeren. I tillegg får han mange jobbtillbud her takket være sitt nettverk i Norge. En annen informant, som også jobber som fjellfører, opplever den samme ambivalensen som Thomas når det gjelder å balansere jobb og personlige følelser. Selv om han noen ganger føler irritasjon over hvordan turismen kan føre til tap av ro og stillhet, erkjenner han samtidig at det er hans jobb å være guide for turister, og reflekterer hvordan hans yrkesgruppe benytter naturen i hans egen bakgård. Han trekker paralleller til lakseskatten og vannkraftverk, - at man tjener penger på den norske naturen, noe som tilhører befolkningen, og fremhever at det er noe man kanskje burde være litt mer bevisst på, når en har en jobb som er basert på naturen.

«man må jo prøve å være ydmyk da, på at vi tjener penger på noe som skal være allment, åpent for alle. Folk er jo ute og koser seg i «fri» natur, det er et viktig perspektiv. Så tror det er mange som kanskje glemmer det.. det har jeg faktisk tenkt mye på, men man glemmer det jo litt av. Man kan få veldig sann eierskap til ett fjell. Men man må jo huske på at det er jo ikke ditt fjell, det er jo for alle».

På feltarbeid høsten 2023, hvor jeg i hovedsak var i Lofoten for å gjennomføre intervjuene mine, ble det også tid til litt klatring. Etter mange dager med regnvær, ble det endelig sol og klar himmel. Vi drar til Paradiset, som ligger mellom Kabelvåg og Henningsvær, som navnet tilsier er stedet et fantastisk område på mange vis. Utallige ruter, fin utsikt, tilgjengelighet og «bra steinkvalitet» som er et uttrykk spesielt mine utenlandske informanter bruker ofte. Det er også et veldig egnet område hvis en har et ønske om mer klatrerfaring, da det finnes flere lave klipper en kan øve på å lede en rute. Å «lede en rute» vil si at en er den første personen som klatrer opp en rute på en klippe eller et fjell, og derfor den som setter sikringsmidler (kiler) i sprekker for å sikre seg selv, og nestemann opp ruta. Denne høsten utnyttet jeg dagene til å øve på dette, og etter mange dager med nedbør er det folksomt i området, noe som ikke er en

overraskelse. Det er tross alt Lofoten. Imidlertid er det min tur å sikre klatrekompisen mens han leder, og med tanke på noe vektforskjell er det viktig at jeg er fokusert på oppgaven i et sikkerhetsperspektiv. Det er folksomt, og det løper noen hunder løs i området, jeg har ikke noe imot hunder, men er nok litt mer skeptisk enn «hvermannsen». Det at det finnes løse hunder i klatrefeltet er noe både jeg og klatrekameraten min reagerer på. Ikke bare fordi at det finnes lover angående båndtvang, men også fordi vi utøver en aktivitet som har en sikkerhetsrisiko, og dermed kan slike distraksjoner være forstyrrende. Fredrik har opplevd lignende episoder under klatring, der forstyrrende elementer ødelegger noe av opplevelsen med å være ute i naturen.

Det er jo ikke alle som er like samkjørte på «normer og regler», for å si det sånn. Som kanskje kunne trengt litt opplæring, eller, ja det har vært såpass rask utvikling da. Så mange som har begynt å klatre, det blir nesten som egne miljøer. Kanskje er de sånn at der de kommer fra, er det helt okei å forsøple eller, for eksempel dra med seg høyttaleranlegget på craget (klatrefelt) eller bare spille musikk fra telefonen mens man er ute og klatrer, så er jo det veldig fint for de, som liker musikken. Men du opplever jo ikke den der urørte stillheten, eller opplevelsen av å være i ren natur når du hører noen på en annen rute som driver og dunker musikk (Fredrik).

Fredrik fremhever betydningen av eksistensen av implisitte normer og retningslinjer som styrer atferden til individer som bruker naturressursene i området. Han observerer en økende tendens til at ikke alle brukere er like kjent med disse normene som tidligere. Med en mangfoldig mengde mennesker som samles på samme sted i løpet av en begrenset tidsperiode, er det uunngåelig at ulike aspekter av atferden blir lagt merke til på forskjellige måter. Tilfeller som musikkavspilling, festing, og en tendens til å ta seg til rette i naturområder - for eksempel å henge opp personlige gjenstander på ledige trær eller legge dem ut på klipper som vanligvis brukes til rekreasjon, eller som passasjeveier mellom klatreområder, blir spesielt fremhevet. I tillegg har også den sosiale praksisen med kø-kultur blitt utfordret i større grad enn tidligere, noe som reflekterer endringer i samhandlingsmønstrene blant brukerne av området.

*«Jeg har klatret forbi noen taulag oppgjennom årene, det er ikke alle som tar det like pent»
(Thomas).*

Han påpeker en kulturforskjell når det gjelder hensynsfullhet mot andre i naturen, spesielt sammenlignet med alpine. Han bemerker at det er mer "spisse albuer" i alpine i forhold til i Lofoten. Thomas illustrerer en kulturell forskjell når det gjelder atferd på stiene eller klatrerutene. Han forklarer at man må forvente at noen vil "bølle" seg frem, spesielt hvis det er en guide med klienter. Imidlertid påpeker han at folk i alpine er mer vant til denne typen oppførsel. Han understreker at det ikke handler om å være uhøflig eller ubehagelig med andre, men at normene for atferd er forskjellige.

I Norge er man ifølge ham mer oppmerksom på slike hensyn og er generelt mer tålmodig. Han antyder at dette kan være relatert til de store menneskemengdene i Chamonix, der han selv bor, men bemerker at han begynner å se lignende tendenser i Lofoten. De informantene, som besitter tindevegleder-utdannelse og derfor arbeider som guider, forteller at de ofte opplever slike kulturelle forskjeller mer fremtredende enn hva en fritidsklatrer ville gjøre, gitt at deres yrke er dypt forankret i fjellmiljøet.

Informanter forklarer at det av og til oppstår situasjoner der de, som profesjonelle, er raskere enn private turlag og dermed ønsker å passere disse. I alpine opplever de at det er mer en forventning om at profesjonelle turlag har en slags førsterett, mens i Norge er det en tendens til å vise mer hensyn i slike situasjoner.

Denne sammenligningen av oppførsel og forventninger understreker betydningen av å forstå hvordan kulturelle normer kan påvirke interaksjoner og samarbeid i klatremiljøet, og hvordan dette kan både bevisst og ubevisst vise hvordan allemannsretten er i større grad fremtredende i Norge enn i for eksempel land i alpine. Dette med køkultur er det skrevet en artikkel om i magasinet Norsk -klatring, hvor de trekker frem at god køkultur i fjellet er blitt viktigere de senere år, ettersom klatresporten vokser.

Uansett om man er erfaren eller nybegynner, rask eller langsom, tror jeg mange av oss har forbedringspotensiale i hvordan vi forholder oss til andre turlag i fjellet. Vi må akseptere at andre også ønsker å oppleve de klassiske rutene, kanskje med andre forutsetninger og på andre premisser enn oss selv. Vi må ta hensyn til andre og være storsinnede nok til å la andre passere oss. Samtidig må vi kunne forvente at andre tar hensyn til oss også (Norsk- klatring 2020).

Petter, som bor i Lofoten, forteller at han ikke kan huske å ha hatt noen konflikter med verken andre klatrere eller andre interessenter som grunneiere i forbindelse med klatring. Han

påpeker at man som oftest er i utmark når man klatrer i Lofoten, og at det ikke er selve klatringen som er problemet, men heller mangelen på infrastruktur rundt klatreområdene. Når Petter var aktiv klatrer mellom 1970-og 2012, var det dessuten vanlig at de hjalp lokale bønder med å få ned sauer som hadde gått seg fast i fjellet.

«Det var fast hver høst, da var det sauesanking, og da var jo grunneiere veldig «happy» for at vi var der» (Petter).

Dette bidro til å skape et tillitsforhold mellom grunneiere og klatrere. Dermed var det sjelden et problem å parkere eller ta seg gjennom innmark enkelte steder, da grunneierne kjente til dem og var takknemlige for hjelpen med sauene. Vi snakker om hvordan et slikt tillitsforhold kan ha bidratt til gjensidig respekt mellom klatrere og grunneiere, og at det derfor er et relativt harmonisk forhold mellom disse partene hvor klatring, eller tilgangen til klatrefeltene foregår på eller nær innmark.

Petter fremhever også at han tror at klatrere, som trossalt utøver en sport som er basert på naturen, derfor er en gruppe mennesker som er opptatt av å ta vare på naturen, og deler de samme verdiene. Som han nevner er det i hovedsak infrastrukturen rundt klatreområder som kan være et problem til tider. Når jeg nevner begrepet «allemannsretten» i en klatresammenheng er det spesielt dette de nevner først, altså infrastruktur og tilrettelegging i naturen.

«Via ferrataer» som så vidt undertegnede bekjent ikke er planlagt i Lofoten per nå, er likevel nærmest et skjellsord blant mine informanter, og blir nevnt som et skrekk-eksempel på hvordan man kan ødelegge et tradisjonelt klatrefelt. Vi ferrata er jernstiger i fjellet, som opprinnelig stammer fra Italia. De ble laget for at militære enklere skulle komme seg frem i bratt terreng, i dag er de i hovedsak brukt som turistattraksjon hvor en kan enten klatre i stigene for seg selv, eller leie guide. Disse installasjonene er de siste årene blitt etablert flere steder i landet (Visitnorway.no, 2024), og har skapt debatt i klatremiljøer, og da spesielt hvor de er tenkt etablert i allerede eksisterende tradisjonelle klatrefelt.

«Det er jo ikke klatring på noen måte, det er kun snakk om penger og profitt. Altså folk må gjerne holde på med det, men å sette opp stiger på ett allerede brukt klatrefelt..Det er bare å ødelegge naturen, og for de som faktisk klatrer i området» (Christine).

«Som et tivoli i naturen» (Henriette)».

Christines, og Henriettes formidling rundt temaet er lik blant mine andre informanter som kommer innpå temaet. De forteller at de har mer forståelse rundt etablering av sherpatrappes for å skåne terrenget, og at via ferrata sånn sett er et ytterpunkt når det kommer til tilrettelegging for klatring, selv om de påpeker at «*det er ikke klatring*».

Som Wheaton (2004) uttrykker har tidligere forskning på livsstilssports-kulturer antydnet at medlemskap, identitet og status påvirkes av faktorer som engasjement, holdning, stil, kjønn, klasse og etnisitet. Men det «ekte» eller det «autentiske» pleier å bli definert rundt selve utførelsen av aktiviteten, rundt det å «gjøre det» (Wheaton, 2004 s.9)

Det er med andre ord «hvordan» en utøver en sport som er viktig. Dette understreker informantens engasjement når vi kommer inn på samtaler om for eksempel via ferrataer. Som Christine utsagn om «*de som faktisk klatrer i området*» understreker hennes meninger rundt hva som er autentisk og «ekte». Wheaton (2004) utdyper at til tross for synligheten av symbolske markører innen livsstilssport-utøveres identitet, er de mindre «synlige» aspektene av identitet ofte er mer betydningsfulle for utøveres forestillinger om 'autentisitet' (Wheaton, 2004, s.9). Disse «symbolske grensene og atferdene» inkluderer sjargong, tekniske ferdigheter, sportslig dyktighet og stil, og holdning samt bruken av subkulturelle medier og rom (ibid.).

Som dette kapitlet antyder er symbolske markører som klær, utstyr eller buttons brukt av utøvere både tidligere og i dag for å markere sin tilhørighet. Dette fremkommer også i kapitlet omhandlende klatrehistorien, hvor logoer og utstyr er brukt for å understreke identitet og holdninger. Samtidig er det tydelig at de mindre synlige normene og kulturene er viktigst. Som en informant fortalte er det kunnskap om de «uskrevne reglene» og mangelen på innsikt i klatretikk som er fremtredende for han når klatringen i Lofoten intensiveres med flere brukere.

I neste kapittel vil jeg presentere mer av analysedelen som omhandler det stedlige aspektet, hvordan tilrettelegging og besøksforvaltning oppleves av informantene, og til sist klatreførere (guidebøker) som empirisk materiale.

4.3 Stedsutvikling og klatrekultur i endring

Det forekommer betydelig turisme i Lofoten, og det er ingen tvil om at det estetiske er en hovedfaktor som tiltrekker seg besøkende. Naturen fungerer som hovedattraksjonen, enten den observeres gjennom linsen på et kamera eller utforskes direkte i fjellveggene (jf. Cabrera 2023). I mine feltstudier har jeg hatt samtaler med en rekke personer, både tilfeldige forbipasserende og informanter, og det er tydelig at turismen er et dominerende tema i området.

Lokale innbyggere, spesielt i Henningsvær, rapporterer om en betydelig økning i turisttrafikk, og mange uttrykker bekymring for den økende belastningen på stedet. Under en tilfeldig samtale med noen unge besøkende i Paradiset, et populært klatreområde på Kalle, uttrykte de at dette var deres andre besøk i Lofoten. De kom sørfra og besøkte området første gang i 2021 under koronapandemien, da mange nordmenn valgte å utforske sitt eget land. Denne sommeren vendte de tilbake for å utforske klippeklatringen i Paradiset og satte pris på områdets tilgjengelighet og mangfoldige aktivitetstilbud. I tillegg til klatringen nevnte de også de kulturelle arrangementene samt det livlige utelivet i Svølvær og Henningsvær, som appellerer til deres aldersgruppe. De lokale informantene har flere synspunkter angående turismen i Lofoten, et tema det er vanskelig å ikke komme innom i løpet av samtalene.

Petter fremhever at han synes det er stas at så mange vil besøke Lofoten og oppleve naturen her, måten han forteller på viser en stolthet over hjemstedet. Samtidig synes han det er synd at alle stiene er blitt utsatt for mye erosjon. Ulrik forteller at han ikke ønsker å publisere så mye av turene sine på sosiale medier lengre, og at han gjerne vil holde noen steder litt hemmelige. Han håper at andre i lokalbefolkningen tenker det samme, slik at ikke alle stiene blir like utslitt som de er på de «bynære» stiene i dag. Ifølge Svensson (2016) er hemmelighold eller norm en del av en dynamikk. Når hemmeligheter går fra å være verdier som formes gjennom vennskap eller familie til noe som kan selges, antyder det en omdefinering av hvordan hemmelighold som norm er forankret (Svensson 2016, s.66). Forhandlingene og motsetningene mellom ulike interesser innen fritidsaktiviteter kan sees som en motstand mot kommersialisering av ikke-økonomiske verdier. Man vil finne både guider som motsetter seg en ideologi hvor alt er til salgs, samt folk utenfor bransjen som argumenterer for å kapitalisere disse ressursene i naturbasert turisme (ibid.). Som Ulrik utdyper ønsker han ikke å

gå på tur hvor «alle de andre» også er, og fremhever at han tross alt vil ut i naturen for å oppleve stillhet.

Stiene i naturen er ikke det eneste som engasjerer med tanke på Vågan kommune som turiststed. Spesielt Svolve og Henningsvær kan oppleves ganske kaotisk på sommeren, med et mylder av ulike mennesker, trafikk, kø og fullbookede restauranter. Her en må i høysesongen belage seg på å betale relativt høye summer for overnatting enten det er på campingplasser, hotell eller via AirBnB.

Det er jo to store nybygg i Svolve. Og de tjener jo godt med penger på turisme. Det er noen fryktelig stygge betongklosser som ligger ut mot kaia, mot havet. Men du ser ikke at Svolve er en plass som ligger ved havet, siden disse hotellene sperrer all utsikt (Ulrik).

Som Cabrera (2023) forteller i sin avhandling, ruller det ti hotellplaner i Vågan kommune nesten til enhver tid (ibid.). Hotellgiganten Thon etablerte seg i Svolve for første gang i 2009, og i 2021 etablerte konsernet sitt andre hotell i denne byen med rundt 4500 innbyggere. En annen hotellgigant, Ringnes, har i flere år uttrykt sin interesse for å etablere seg i Svolve, og i 2021 ble det femten etasjers hotellet hans godkjent i reguleringsplanen. Den mest spektakulære planen er kanskje den som er initiert av en 87 år gammel indonesisk luksus- og resortinvestor. Han har planer om å bygge et resortanlegg drøye tolv kilometer utenfor Svolve, tomte har han allerede kjøpt (Cabrera 2023, s. 95-96).

Disse nybyggene illustrerer en konflikt mellom økonomisk utvikling og bevaring av det estetiske og kulturelle landskapet. Ulriks kommentar om de «fryktelig stygge betongklossene» som blokkerer utsikten mot havet, viser at dette er noe som engasjerer han som innbygger, og forteller om en uro og stedstap knyttet til hans hjemsted. Som Cabrera (2023) viser til, uroer vi oss gjerne når det vi har omsorg for settes på spill eller er under press (ibid.).

Ulrik og andre informanter erkjenner at turismen er kompleks, de negative sidene ved turisme er også de som vies mest oppmerksomhet, spesielt i mediene. Som informanter nevner er det jo flere positive ringvirkninger av økende turisme. (jf. Cabrera 2023).

Det navnet som Lofoten etter hvert har opparbeidet seg i forhold til «Bratt friluftsliv» som det så fint heter. Og en annen effekt av det, akkurat den der folkehøgskolen og de 19-20-åringene

sin interesse for å surfe eller klatre eller stå på ski, det er jo at utrolig mange av dem har bosatt seg i Lofoten. I Svolvær, Kabelvåg, Henningsvær eller litt lengre vest (Ulrik).

Han forteller at flere av de han kjenner til, som flyttet til Lofoten på bakgrunn av folkehøgskolen, eller naturbaserte interesser generelt, nå har stiftet familie og etablert seg her. Ulrik påpeker at dette er en positiv konsekvens av markedsføringen av Lofoten som en klatre, ski og surfe-destinasjon. Han betegner alle kommunene i Lofoten som utkant- kommuner, og fremhever flere ganger at det er spesielt hyggelig med alle de unge tilflytterne. Dette utsagnet fra Ulrik illustrerer hvordan turismen kan føre til en revitalisering av lokalsamfunnet ved å tiltrekke seg nye innbyggere som bidrar til den sosiale og økonomiske dynamikken i området.

Det finnes flere positive konsekvenser av turismen i Lofoten, men det er som nevnt litt tosidig, noe som bringer meg over til hvordan brukergruppene av naturen har blitt mange fler enn tidligere (jf. Granås & Svensson 2021).

Det fremheves blant informantene at noe av grunnen til at det så populært å klatre i Lofoten er fordi det er kort anmarsj til klatrefeltene. Som Kristian påpeker er det «lettvindt» i forholdt til klatringen på Kvaløya utenfor Tromsø, hvor en ofte må gå ganske langt og bratt før en kommer frem til selve klatringa. I Lofoten er det også veldig mange klatremuligheter, både for erfarne og nybegynnere. Dette kan føre til en viss konsentrasjon av mange mennesker på de samme områdene.

Gjennom egne observasjoner, ikke bare i forbindelse med prosjektets feltarbeid, men gjennom år har jeg lagt merke til at en ofte kan komme over rene teltleirer mens man er på tur i Lofoten, ofte i nærheten til populære klatrefelt eller stier. Disse stedene bærer preg av at folk befinner seg på samme område over litt lengre tid. Klesvask, avfall og utstyr ligger spredt utover landskapet, og en føler til tider at man spaserer gjennom noens private «sfære».

Christine, som først besøkte Lofoten i 2012, reflekterer over de markante endringene hun har observert i regionen siden den gang. Med en profesjonell bakgrunn som klatreinstruktør i Lofoten, besitter hun inngående kjennskap til områdets fjell og klippeformasjoner. Vi diskuterer hvordan tidligere tradisjonelle turstier nå fremstår som velutviklede stier som minner mer om motorveier, sammenlignet med forholdene for ti til tolv år siden. Hun illustrerer dette ved å påpeke at;

«for eksempel Kvalvika, i Lofotodden nasjonalpark, var tidligere nærmest et hemmelig turmål» (Christine).

Stien til Kvalvika er ofte nevnt i media, og det er i denne kommunen (Moskenes) at de har hatt prøveordning med såkalte «shitbags», for å forhindre forsøpling og forurensning av drikkevann. Denne problematikken er ikke ukjent for andre deler av Lofoten, ei heller i Vågan kommune, der også stier som fører til klatrefelt bærer preg av slitasje og søppel.

"Jeg ser også på stier som fører til klatreruter som Råna for eksempel. Der har jo også stiene blitt veldig mye bredere. Så det er jo tydelig at stiene er blitt større ikke bare til de mest populære rutene, men også de som før var mer utilgjengelig. Man står jo opp midt på natten for å klatre Presten for eksempel" (Christine).

Presten er en klippe med flere klatreruter, hvor de fleste rutene er gradert mellom 6 og 7, og inkluderer flere taulengder. Dette gjelder også for Råna, som guider tilbyr turer til, men samtidig anbefaler en viss klatreerfaring. Disse fjellene er derfor ikke primært destinasjoner for nybegynnere, men henvender seg mer til erfarne klatrere.

Christines observasjoner indikerer at ikke bare de tradisjonelle nybegynner-rutene er hyppig besøkte, men også de mer skjulte og utilgjengelige områdene. Ingen av mine informanter snakker direkte negativt om den økende popularitet til klatring, samtidig vitner deres erfaringer også om en følelse av tap av ro og stillhet. Det er uunngåelig stressende å måtte stå opp midt på natten for å klatre Presten, men dette understreker også Lofotens rykte om å være en attraktiv klatredestinasjon, og de konsekvensene det innebærer på klatreruter og infrastrukturen rundt.

For noen år tilbake var det såpass mye fri-camping, spesielt i området før Henningsvær, på Kalle og enkelte andre steder, at kommunen måtte gå til det skrittet å innskrenke allemannsretten i noen områder, ved å innføre telteforbud. Det er ukjent om grunneiere har hatt noe å si i saken, men det er ifølge kommunen begrunnet for å regulere bruk og ferdsel i utvalgte områder som preges av slitasje, og for å forhindre bortfall av naturmangfold (Vågan kommune, 2022).

I tillegg til forbud mot telting på utvalgte områder, er også parkeringskaos et tilbakevendende tema i området, og høsten 2023 ble nok en utfartsparkering rett før Henningsvær stengt av, ifølge Lofotposten av Statsforvalteren i Nordland etter oppfordring av kommunen

(Lofotposten, 2023). Dette skapte frustrasjon i klatremiljøet, og leder av Nordnorsk-klatreskole argumenterer i artikkelen til Lofotposten at dette ikke er løsningen på de trafikale utfordringene, og oppfordrer til folkemøte for å diskutere løsninger som fungerer både for næringsliv, myndigheter og lokalbefolkning (Lofotposten, 2023). Det ukjent for undertegnede om noe folkemøte fant sted, og denne saken var et faktum etter jeg utførte mine intervjuer, likevel er ikke lignende problematikk ukjent for mine informanter.

Kallestranda, et kjent område og et populært utgangspunkt for klatring i "Paradiset" – et ettertraktet sted for klippeklatring – har gjennom mange år vært preget av organisatorisk utfordringer knyttet til parkeringsforhold og fri -camping. For å adressere disse problemene, ble det for noen år tilbake innført tilretteleggingstiltak som inkluderte etablering av toalett- og dusjfasiliteter i området, mot en nominell avgift.

Denne infrastrukturen er blitt møtt med positiv respons fra mange besøkende. I samtaler med informanter som bor utenfor Lofoten, men som regelmessig besøker området, fremheves tilgjengeligheten til sanitære fasiliteter som et betydelig fortrinn. Det er imidlertid slik at man noen ganger kommer til stengte dører der det finnes sanitære fasiliteter. Som Ulrik forteller *«Norges sikkert dyreste toalett, den boksen i Henningsvær er jo så ofte stengt av, så det skaper jo noen utfordringer. Man må jo da gå på kafe for å gjøre sitt fornødne, hvis en ikke bor der da»*.

I mitt feltarbeid sommeren 2023, fikk jeg selv et møte med nye tiltak. Området som før var en grusvei, og et jorde med gratis parkering, var nå asfaltet og avgiftsbelastet. De fleste jeg har snakket med har utrykt forståelse for tiltaket, da det var nokså kaotisk på plassen tidligere. Mine informanter bosatt på andre steder enn i Lofoten, forteller at de gjerne betaler litt for tilgang til sanitære fasiliteter, samtidig er de bevisste på at de nå er i en del av livet, hvor de har midler til dette.

Jeg var mer «boms» i tjuårene, bodde i bilen, og parkerte der jeg fant det for godt, nå er jeg jo eldre, og har budsjett for å ligge på campingplasser eller leie en rorbu (Thomas).

Det samme nevnes av Johannes, som sier at han har forståelse for at mange bruker mesteparten av budsjettet sitt på klatreutstyr, mat og transport.

Klatreutstyr er jo dyrt, og Norge er et dyrt land å oppholde seg i. Så at det blir en del vill-camping synes jeg ikke er rart i det hele tatt (Johannes).

De er begge det man kunne kalt «livsstilsklatrere» (jf. Wheaton 2004, Breivik, 2010). Altså noen som gjerne jobber mye en del av året, for å så kunne ta lengre perioder fri for å klatre på sommeren, eller kjøre snowboard på vinteren. De hadde ingen problemer med å bo i bilen, og leve spartansk, så lenge de fikk utøvd noen av sine hobbyer i den tidsperioden de har fri. Nå er de begge blitt eldre, har større budsjett, setter komfort høyere enn tidligere, og forteller at de ser på tiltakene som for eksempel på Kalle som positive.

Samtidig er det ikke alle som er like fornøyd med ordningen, siden dette også påvirker lokale brukere av området. Det er ikke bare klatrere som benytter seg av parkeringen på Kalle, der er det også en fin sandstrand som er hyppig besøkt av både lokalbefolkningen og besøkende.

De lokale som bruker området mye, har reagert på det. Det er noe med at du har bodd et sted hele livet, og brukt området, så må du nå betale for å bruke det. Så tilgangen til området du bestandig har brukt innskrenkes. Så de synes det er urettferdig, for det er jo ikke deres feil at det kommer mange turister. Så, turisme gjør at din tilgang skrenkes inn. Så det skjønner jeg er kjipt (Fredrik).

Denne besøksforvaltningen rammer også lokalbefolkningen slik Fredrik ser det. Noe som stemmer, i den forstand at tilrettelegging på denne måten ikke skiller mellom besøkende og lokale, ei heller allemannsretten. I den forbindelse kommer vi også inn på debatten omkring turist-skatt, som er et tilbakevendende tema i Lofoten.

Det kunne jo vært mer diversifisert sånn at det var et slags lokalt pass eller på registreringsnummeret på bilen for de bor her, at de kunne stått der gratis. For de camper jo ikke der i tre uker hver sommer.. De har jo hus og leiligheter og bor der, kanskje noen er der en natt maks (Fredrik).

Selv om Fredrik synes enkelte tiltak rammer urettferdig, er han klar på at en form for turist-skatt kunne vært fornuftig. Det samme er Ulrik som synes det er en «utmerket ide», og poengterer at selv om turistnæringen genererer arbeidsplasser, så fremhever han at det er kommuner i Lofoten som har økonomiske utfordringer, og inntekter fra en eventuell skatt, burde vært tilskrevet tiltak som kommer friluftslivet til gode, for eksempel klopping av stier, slik at slitasjen på naturen ikke blir så stor.

Jeg er for eksempel sluttet å gå opp til Vågakallen. Det gidder jeg ikke. For det er blitt en fryktelig slitasje på stien. Og du risikerer å møte folk som aldri har vært på et fjell før og oppfører seg der etter. Du risikerer å få en stein i hode, rett og slett (Ulrik).

Vågakallen er et populært turmål både til fots, og som klatrende. Fjellet på 942 meter, er et kjent landemerke i kommunen, og byr på fantastisk utsikt fra toppen. Til fots, er den vanligste tilgangen fra Djupfjorden hvor en går noe opp-og-ned før en kommer opp til selve fjellpartiet. Stedet på stien Ulrik referer til, hvor det er nokså bratt, er den siste tiden blitt såpass slitt at steiner løsner veldig lett. Vi deler en bekymring for denne utviklingen, da vi begge er vant til å gi en «heads-up» og gi beskjed til de som går lengre bak i stien om å varsle hvis vi er bekymret for at det kan rase ut både løs-grus og steinras. Som Ulrik fremhever, er det slett ikke sikkert at alle besøkende har disse normene med seg når en går i bratt terreng, og at det derfor kan være en sikkerhetsrisiko å gå på stier som er eksponert, og med mye erosjon i terrenget.

I forbindelse med mitt feltarbeid i juli 2023, ble vi vitne til en hendelse som illustrerer noe lignende. En gruppe med turgåere satt seg fast i fjellet, og alpin redningsgruppe ble mobilisert for å hjelpe turistene ned. I krevende værforhold, med tett tåke og vind, ble en av redningsmennene alvorlig skadet av steiner som falt ned fra fjellpartiet over vedkommende, og som følge av værforholdene utartet det seg til en langvarig redningsoperasjon (Lofotposten, 2023). Angående hendelsen var utfallet for de berørte heldigvis godt. Hensikten med å dele erfaring fra denne episoden er å understreke uroen knyttet til endringer av steder man tidligere anså som naturlige, og hyppig besøkte turmål, -også uten underliggende bekymringer knyttet til nevneverdig risiko.

Dette kan knyttes til endringer i naturbruken som forskere som Granås & Svensson (2021) retter oppmerksom mot, hvor allemannsrettens pliktfundament, og normene som utfordres når brukere av naturen blir mangfoldige. I bratte fjell kan dette være normer som handler om en kollektiv ivaretagelse av sikkerhet. En solidaritet, og et fellesskap som smuldrer opp (Ibid.).

Ulrik er ikke alene om å unngå enkelte turmål i høysesongen. Av de informantene som ikke har Lofoten som bosted, forteller at de i større grad enn tidligere unngår enkelte klatreruter og fjellturer. De orker ikke å bruke en allerede kort ferie på å stå, gå og klatre i kø.

«Jeg orker ikke å dra til Lofoten midt på sommeren lengre, vi forsøkte heller Bodø-regionen i år. Det er jo ikke sånn at man absolutt MÅ til Lofoten, men det er jo der det er best klatring da..Så kanskje vi prøver å tilpasse turene dit utenom høysesong heretter» (Kristian).

Kristian bor i Tromsø-regionen, men har som de andre informantene bosatt utenfor Lofoten, tilbragt mye tid der eller vært bosatt der tidligere. Bakgrunnen for Kristian sitt valg om å droppe Lofoten for fjorårets sommer er som nevnt at han og følget, ikke vil klatre i kø, sloss om parkeringsplasser, og komme til fullbookede campingplasser. Han uttrykker samtidig en slags bekymring for stedet, og er spent på hvordan både «generell» turisme og klatre-turismen vil utarte i årene som kommer (jf. Cabrera 2023). Flere av de jeg snakker med verdsetter klatringen i Lofoten, ikke bare på estetisk grunnlag, men fordi klatringen er basert på naturlige sikringer, noe som betyr at en må i større grad, sammenlignet med boltete klatrefjell/felt lese fjellet selv, og kan ikke lene deg for mye på den tilretteleggingen som bolting i vid forstand er.

«Det er litt fy å bolte her i Lofoten, det er rett og slett et boltefritt område» (Petter).

I Lofoten er det en kulturell og etisk enighet om å holde området boltefritt, dette er en uskrevet regel som ble bestemt for flere tiår siden. Som informanten beskriver det, eksisterer det en slags indrejustis i klatremiljøet.

«For mange år siden var det noen av de eldre klatrerne som tok initiativ til et møte på klatreskolen der alle klatrerne var med, også ble de enige om enkelte områder det var lov å bolte. Jeg tror det som ble vedtatt da, er det som fortsatt gjelder» (Christine).

I samtale med informantene som besitter lengst erfaring bekrefter de at et slikt møte fant sted, og forklarer at de vil holde Lofoten som et område basert på sporløs ferdsel.

«Men har jo også opplevd at det kommer klatrere fra andre land som ikke har kjennskap til denne policyen, også er noen steder blitt boltet. Så det hender jo, men samtidig har jeg en oppfatning av at de fleste som klatrer skjønner at du ikke kan komme som gjest til et sted å bare gjøre det» (Christine).

Som Christine forteller, er de fleste som besøker Lofoten innforstått med gjeldene kultur og moral, men at det hender det at det dukker opp bolter, selv om det rent moralsk er ugreit å installere. Ettersom klatring er blitt mer «mainstream» får du også et bredere spekter av befolkningen på «besøk», som bringer sin egen klatrekultur videre til stedene de besøker.

«Moral, eller moraliteter som antropologen Signe Howell (1997) insisterer på, er en sosial konstruksjon forankret i tid og rom, og fører derfor oss til å snakke om moral som noe som er uløselig knyttet til en bestemt kultur. Derfor er det som anses som en moralsk handling, akkurat som kultur, preget av flyktighet» (Howell 1997, sitert i Svensson, 2016. s. 3). Jeg forstår Howells (1997) sitat som noe som argumenterer for at moral ikke er noe universelt og tidløst, men heller formes av kulturelle og sosiale forhold. Når vi snakker om moral, må vi forstå den som noe som er uatskillelig knyttet til den spesifikke kulturen den eksisterer i (ibid.). Dette betyr at hva som anses som moralsk eller umoralsk kan variere betydelig fra en kultur til en annen, og også innenfor samme kultur over tid.

«Det er ikke alle som er like samkjørte på de normene, den etikken og den stilen som klatrere prøver å bevare da. Det å ikke etterlate seg spor, det å ikke bruke bolter, vi bruker kiler, det er jo veldig tydelig med klatringen her da. Ingen borebolter. Ikke sant, så bolter er jo implisitt forsøpling...Det gjelder det samme om du har med deg en brusflaske, papir eller annet. Man vil jo plukke opp etter seg, man vil jo at andre skal ha samme opplevelse som du hadde (Fredrik).

Som nevnt i kapitlet om klatrehistorie har bolting «alltid» vært et tema som engasjerer i klatremiljøet, siden de ble introdusert i Norge, av Arne Næss sen. på midten av 1930-tallet (Grimeland, 2004). Lokale informanter forteller at de vil beholde Lofoten som et sted med «clean climbing», og forklarer at dette distriktet har uendelig med muligheter for naturlige sikringsalternativer, og derfor ikke ser behovet med bruk av for mye tilrettelegging som bolting.

Organisasjoner som Norsk Tindeklub, og Norsk klatreforbund bidrar i dag til at settes mer fokus på sporløs ferdsel, og etikk. «Den norske klatreetikken og det norske samstemte synet på hva som er akseptabelt har også påvirket det internasjonale klatremiljøet, ledende alpinister benytter blant annet begrepet «*Norwegian style*» ved omtale av alpine ruter som er gått i god stil og uten bruk av borebolter» (NTK, 2017). Dette antyder at bruken av begrepet «*Norwegian style*» refererer til en måte å klatre på som innebærer respekt for naturen ved å unngå bruk av borebolter, noe som også understreker en respekt for miljøet og landskapet. Dette viser at organisasjonene fremmer en etisk standard som er i samsvar med allemannsrettens prinsipper om å ferdes i naturen uten å legge igjen spor.

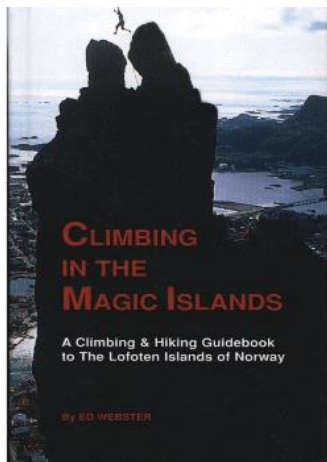
Videre bistår Norges klatreforbund lokale klatreklubber hvis de ønsker å etablere nye klatrefelt, de har også utgitt egne bøker for retningslinjer av åpning av nye felt. Som de skriver på egne nettsider, ønsker klatreforbundet å synliggjøre og styrke klatreklubbenes interesser i kommunal plan- og byggesaksbehandling. «Vi ønsker at samtlige medlemsklubber skal gis samme mulighet til medvirkning i fysisk planlegging på lik linje med andre idretter i egen kommune, og at klatring som idrett og rekreasjon møter den samme forståelse som andre idretter hos beslutningstakerne» (NKF, 2024).

Som (Albrecht, 2016) viser til, er det et variert utvalg av interessenter på ulike nivåer innen reiselivsledelse spiller en rolle i besøksforvaltning. Disse interessentene inkluderer organisasjoner i offentlig sektor som lokale offentlige etater og regionale reiselivsorganisasjoner, samt bedrifter og bedriftsinteresserte grupper som utarbeider besøksforvaltningsstrategier for attraksjoner og aktiviteter de tilbyr eller administrerer. I tillegg er lokale innbyggergrupper og ikke-statlige organisasjoner (Albrecht, 2016, s. 5).

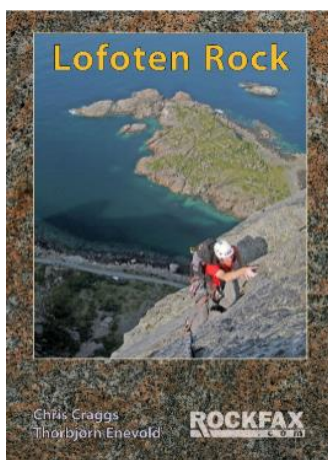
Nå er ikke klatreforbundet en organisasjon som fokuserer på reiseliv, men samtidig en viktig stemme både nasjonalt og internasjonalt når det kommer til klatrerelaterte spørsmål. Dette bidrar til at klatring som idrett og rekreasjon blir anerkjent og behandlet med samme respekt og hensyn som andre idretter. Slike tiltak sikrer at utviklingen av klatrefelt skjer i tråd med kommunale planer og retningslinjer, noe som kan bidra til å for å minimere negative miljøpåvirkninger og for å fremme en balansert og bærekraftig bruk av naturområder. Dette bidrar også til å fremme etiske og moralske praksiser innen klatresporten. Som Granås & Svensson (2021) utdyper, krever ulike typer aktiviteter tilpasninger og stadige forhandlinger innenfor de mange relasjonene som et landskap byr på (Granås & Svensson, 2021).

Etiske prinsipper og normer i klatremiljøet, beskrives også både implisitt og eksplisitt i førerbøkene som mange klatrere bruker som verktøy

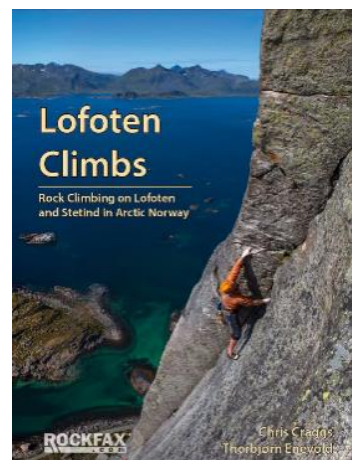
4.4 Klatreførere

Figur 5

Figur 6

figur 7

Utgivelser av klatreførere, også kalt guidebøker, nevnes av flere av mine informanter som bidragsgivende til at Lofoten er ettertraktet og stadig mer populært blant klatrere. Den første klatreføreren for området, «Rock Climbs in Lofoten, Norway» ble skrevet allerede i 1953, av en britisk klatrer- Per Prag, mens han jobbet for Norwegian Travel Association i London. Merkelig nok besøkte han aldri Lofoten selv, men skrev boken på bakgrunn av samtaler med norske og britiske klatrere han kontaktet. Til tross for den manglende tilstedeværelsen ble boken en realitet, og publikasjoner av senere bøker har siden inkludert hans tidlige beskrivelser.

"Climbing in the Magic Islands" fra 1994 representerer den andre klatreføreren for Lofoten, forfattet av amerikaneren Ed Webster, som tilfeldigvis besøkte øygruppen en sommer. En av informantene forteller om deres bekjentskap, hvor Webster utviklet en betydelig interesse for området og etterfølgende returnerte hver sommer i tre år, og før han til slutt tilbrakte ett sammenhengende år i Lofoten. Opprinnelig ment som en artikkel for et amerikansk klatremagasin, utviklet Websters prosjekt seg til å bli en omfattende klatrefører, en bok på rundt 300 sider med detaljerte skildringer og illustrasjoner av klatreruter, beskrivelser for anmarsj, angivelse av vanskelighetsgrader, og fotografier.

I 2008 ble «Lofoten Rock» publisert, med Chris Craggs og Thorbjørn Enevold som forfattere, «Lofoten Climbs» utgitt i 2017, en nyere utgave med de samme forfatterne. Ifølge ulike

kilder, vil en oppdatert versjon være tilgjengelig sommeren 2024. I de klatreførerne jeg har kjennskap til, er det vanlig praksis at nyere utgivelser bygger videre på tidligere verk, og dermed representerer en oppdatert utgave av den opprinnelige boken. Historiene bak de første klatreførene for ett gitt sted, nevnes derfor i de nyeste utgavene, selv om det er andre forfattere og forlag involvert. Dette gjøres av flere grunner. For det første er det et uttrykk for en gest av respekt for de som først besteg fjellene, og dermed de som navnga rutene. Det er også uttrykt som anerkjennelse av det arbeidet som ble lagt ned for å beskrive og dele denne informasjonen, og også et produkt av et kulturelt fellesskap.

Nyere utgaver av klatreførere inneholder mye av det samme innholdet som tidligere, men med en utvidet og mer omstendig fremstilling, økt bildebruk og forbedrede grafiske illustrasjoner. Det fremstilles detaljerte kart over klatrefelt, og lister med norske vanskelighetsgrader sammenlignet med andre lands tradisjoner for gradsetting. Omstendelige tabeller med navngitte klatrefelt, -kombinert med vanskelighetsgrad, antall ruter, antatt tidsbruk på anmarsj, solforhold- og skjerming for regn og vind, i tillegg til forfatterens tips og triks for hvert enkelt felt.

Klatreførerne inneholder også mer enn kun det «klatretekniske»; De inneholder fyldige bakgrunnshistorier om førstebestigninger, og portrettintervjuer av lokale helter- og andre som har medvirket til klatring på stedet. Områdets geografi og klima, samt motivasjonen bak å skrive en ny klatrefører. Det formidles også generell turistinformasjon; som tips til guiding, overnatting, bespising, dagligvarer, shopping, og offentlig transport. Foruten om alminnelig turistinformasjon, inneholder også førerbøkene en del opplysning om allemannsretten, etiske prinsipper og lokale sedvaner som forfatterne ønsker å formidle.

Det finnes klatreførere for flere ulike områder i landet, enkelte er kun tilgjengelig på engelsk, mens noen finnes på flere språk, med ulike forfattere og forlag som står bak publikasjonene. Derfor vil vektingen av allemannsretten og lokale skikker variere fra bok til bok. For eksempel, har forfatterne av klatreføreren som dekker Romsdalen-regionen valgt å fremheve de etiske retningslinjene til Norsk Tindeklub i begynnelsen av boken, mens det i klatreførerne fra Lofoten-regionen legges mer vekt på lokale retningslinjer og råd, med referanse til allemannsrettens juridiske fundament. Basert på min egen erfaring, synes det å være en tendens at dess nyere utgaver av klatreførere, desto større vektlegging av allemannsretten finnes, både med hensyn til selve jussen og lokale skikker.

Utdrag fra den nyeste utgaven «Lofoten Climbs» fra 2017:

It is written into Norwegian law that it is permissible to camp for free anywhere in Norway for two days (longer in the wilderness) on any uncultivated land as long as you are at least 150m from any inhabited house or cabin. The area opposite Gandalf is the most popular free camping spot for climbers. Under the right conditions it is a magnificent place to be – close to the cliffs (no car required) fantastic views, within walking distance of Henningsvær and with good bouldring nearby. There is water from the tap set into the Henningsvær water pipe and, of course its free – always a consideration for climbers.

Forfatterne referer både til det juridiske, der de fremhever at det er tillatt å telte i to dager hvis en befinner seg 150 meter fra bebyggelse. De peker på steder det er mulig å fri-campe, som i området rundt Gandalf-veggen, som ligger langs innfartsvegen til Henningsvær. Samtidig fremheves det at der er sårbar vegetasjon på stedet som ikke tåler for mye belastning, og kommer med oppfordring om å holde området rent.

On the down side, there is nothing to do when the weather is poor and the headland is exposed to the worst of the weather – bring a decent tent. Also, the area is starting to suffer from overuse. PLEASE keep it clean. Use the sea for a toilet (between low and high tide lines) since burying waste is not a option – the soil is too thin and the area is just too popular. The free site at Kalle is also very popular and has an tap and a toilet, though again, in the high season it can become seriously crowded. There are plenty of other excellent and discreet spots nearby, though rather than publiciset these, we will let the adventurer seek them out (Craggs, & Enevold, 2017)

Forfatterne oppfordrer til å holde området rent, og fremhever at området er populært, sånn at det må tas hensyn til vegetasjonen. De vil heller ikke promotere for alternative telt-plasser, hensikten bak dette hemmeligholdet, er kanskje at det ville kunne føre til en overbelastning på også disse stedene. Som Cole (2004) nevner i sin studie vil påvirkning av vegetasjon skje raskt, mens gjenoppretting foregår saktere. Dette understreker viktigheten av proaktiv forvaltning, siden det er mye lettere å unngå påvirkning enn å gjenopprette påvirkede områder (Cole, 2004).

I boken blir det også nevnt den betydelige tilstrømningen av besøkende til øygruppen i løpet av sommersesongen, inkludert både klatrere og generell turisme. Forfatterne beskriver hvordan Lofoten, på grunn av sin popularitet, har blitt et offer for sin egen suksess, da den

Økte turiststrømmen har ført til debatter om hvordan turisme bør forvaltes på en bærekraftig måte. Det oppfordres derfor til å ta hensyn til både lokalbefolkningen og naturmiljøet for å sikre at klatrere fortsatt er velkomne til området også i fremtiden. Videre deler forfatterne av boken tips om å vurdere alternative klatreruter for å unngå kø, samt å overveie klatring på natten, siden det er lyst hele døgnet i sommersesongen. Det påpekes også at turiststrømmen vanligvis avtar fra midten av august, og at dette også kan være en gunstig periode for klatring da det er færre mennesker og fortsatt fine forhold.

Det viser seg at allemannsretten og de fordelene retten inneholder noen ganger kan bli misforstått, noe som også understrekes i klatreføreren, jeg vil derfor trekke frem et sitat fra boken som markerer noen av de spenningene som turisme i Lofoten fører med seg:

«Behaviour- It seems sad to have to address these issues in a rock climbing guidebook, but there have been examples of people camping in churchyards ("because you can camp anywhere in Norway") and relieving themselves within full view of people's houses. This is utterly unacceptable and if you think otherwise you should stay away» (Craggs & Enevold, 2017).

At man skal benytte en guidebok til opplysningsarbeid, eller oppfordring til folkeskikk, er som forfatterne formidler noe trist. Disse utfordringene med telting i både hager og kirkegårder har ofte blitt debattert i både lokale og nasjonale medier. Det faktum at enkelte tar seg til rette på andres eiendom på denne måten skaper naturligvis splid mellom lokalbefolkning og besøkende. Man kan riktignok ikke vite om det er spesielt klatreturister som tar seg til rette på disse stedene, det kan likegodt være en «alminnelig» turist. Samtidig viser denne adresseringen i klatreførere, at forfatterne er sitt ansvar bevisst når det kommer til markedsføringen av Lofoten som klatredestinasjon.

Betydningen av bøkene er også nevnt i intervjuene av enkelte informanter. Kristian forteller at han som norsk, tar allemannsretten litt for gitt.

«Det er jo ikke noe jeg egentlig tenker så mye på, når jeg er på en vanlig «søndagstur», det er vel når en leser i aviser om turisme man kanskje tenker litt mer over det» (Kristian)

Vi diskuterer hvordan en er sosialisert inn i en friluftslivs-, - og klatrekultur fra barndommen av, og derfor ikke reflekterer så mye over det på daglig basis. I samtalen med Kristian diskuteres det hvordan denne sosialiseringen fra ung alder bidrar til en dyp forståelse og

respekt for naturen, former for vår friluftslivspraksis og verdier. Denne internaliseringen av allemannsretten betyr at den ikke nødvendigvis blir vurdert bevisst i hverdagen, men den er likevel en grunnleggende komponent i friluftsopplevelser.

Kristian forklarer at de sidene i klatreførere som beskriver lokale sedvaner og etikk, er heller ikke noe han har viet mye oppmerksomhet, noe jeg selv kan kjenne meg igjen i. Det var en av mine engelsktalende klatrekompiser som påpekte at det står en del om dette i bøkene. Det at bøkene er skrevet på engelsk bidrar til å formidle budskapet om lokale skikker og etiske retningslinjer til langt flere, enn hvis de bare fantes på norsk.

Når det kommer til popularitet for klatring, er det flere av informantene som utdyper at klatreførerne har vært bidragsytende og viktige for å fremme Lofoten som et attraktivt sted for å utøve klatring.

«Jeg tror førerbøkene er essensielle når det kommer til å plassere Lofoten på kartet som en klatredestinasjon» (Johannes).

Disse bøkene er som Johannes nevner i praten mellom oss, en del av hvordan han ble kjent med fjellene i Lofoten, før dette hadde han vært aktiv i klatring tidligere, men når han dro til Nord-Norge på midten av 90-tallet var det i hovedsak for å kjøre snowboard i Troms. Han oppdaget boken via en bekjent, og fikk raskt tak i en utgave. Som han beskriver selv, var dette bidragsytende til at han dro til Lofoten til første gang. Han forteller at han som relativt «fersk i gamet» den gang, så var det betryggende å ha en guide med beskrivelser om hvilket utstyr en trenger på de forskjellige rutene, og hvordan dette bidro til at han og turkameratene ble kjent med klatringen i Lofoten.

«Ja, altså, klatreutstyr koster jo en del selv om du gjerne har det lenge. Med førerbøkene kunne vi se an hvilken vanskelighetsgrad vi behersker, og også ha en pekepinn på hvilke sikringsmidler vi trenger» (Johannes).

Som enkelte av mine informanter også nevner er det noe tosidig med klatreførerne, på den ene siden er det et fantastisk verktøy, spesielt hvis du er ny i et område og ikke kjenner til rutene fra før. På den andre siden øker det også populariteten til området, som igjen har konsekvenser, i et miljø-perspektiv, men også for utviklingen av klatring som sport.

Akkurat det med klatrefører. Det har nå sine sider. Hvis du reiser til et klatreområde og ikke vet noe annet om ett området, enn at her går det an å klatre. Men det finnes ikke noe

førerverk. Da er du i stor grad henvist til å finne opp kruttet sjøl. Du må lese fjellet, finne ut og bare prøve. Førere gjør at det er enkelt å reise til dette området som klatrer. Hvis du vet noenlunde hva du presterer i grad, og så får du en bok og kan begynne å plukke. Jeg vil klatre noe mellom 5+ og 7- for eksempel. Da er det bare å plukke ut i ruten i føreren og se på bildene. Det står hva slags utstyr du trenger (Ulrik).

Dette bringer meg tilbake til hvordan klatring og klatrekulturen har endret og utviklet seg gjennom tidene. Fra en «sport for gentlemen» ifølge Slingsby (jf. Grimeland, 2004), til en stadig økende kommersialisering gjennom naturbasert turisme i dag. Som Davidson (2015) viser til, er forbrukere av det han kaller for «eventyrindustrien», individer som vil ha sine luksusgoder, og som ikke er villige til å gå på naturens premisser (Davidson 2015, s. 135). Med dette antyder Davidson (2015) at de individene som i stor grad benytter seg av tilrettelegging, det seg være bolteklating, førerbøker eller kommersielle tjenester som guiding ikke er like dedikerte som de «ekte» klatrerne.

Som Norsk Tindeklub (2017) fremhever i en artikkel, kan kravene til å lese fjellet og skaffe seg erfaring med trygg bruk av naturlige sikringsmidler bli redusert ved økt tilrettelegging. Dermed oppstår et dilemma ved at klatreopplevelsen forflates og ødelegges for de som ønsker å gjenoppleve det førstebestigerne opplevde, som jo er en sentral dimensjon av friluftsoopplevelsen i høyfjellet (NTK, 2017).

Som Ulrik nevner trenger en ikke å «finne opp kruttet sjøl» ved å benytte seg av førerbøker, det er bare å plukke hvilken rute du vil gå på ett gitt område. Disse bøkene bidrar som nevnt til å sette Lofoten på kartet, men som informanter forklarer bidrar det også til at ikke behøver å tilegne seg like mye kunnskap for å kunne klatre. Som artikkelen til Norsk Tindeklub påpeker, vil en klatrefører selvfølgelig også gjøre det enklere å finne linjen en skal klatre, og er i seg selv en type tilrettelegging. I motsetning til borebolter og andre permanente installasjoner kan imidlertid klatrerne selv velge bort klatreføreren dersom de ønsker en «ren» bestigning (NTK, 2017).

Klatreførere spiller en tosidig rolle i klatrekulturen. På den ene siden er de uvurderlige verktøy for klatrere, spesielt nykommere i et område, ved å gi nødvendig informasjon om ruter, utstyr og vanskelighetsgrad. Dette gjør klatring mer tilgjengelig og enklere å planlegge. På den andre siden kan klatreførere øke området popularitet, noe som kan ha både miljømessige konsekvenser og påvirke utviklingen av klatring som sport til å være mer

kommersiell. Dette oppsummerer de spenningene og den divergerende kulturen som finnes innen klatrekulturen. Men i et mangfoldig miljø som spenner over flere generasjoner, er det naturlig med ulike perspektiv og ulik praksis (Grimeland, 2004).

5 Oppsummerende refleksjoner

I dette avslutningskapittelet vil jeg fremheve de viktigste innsiktene som har kommet frem gjennom min analyse, før jeg avslutter med en konklusjon.

Kapittelet som omhandler klatrehistorie, viser at klatresporten har beveget seg fra en sport forbeholdt «gentlemen» til å bli en sport for de mange. Kapittelet oppsummerer utviklingen og betydningen av klatring i Norge, fra tidlige religiøse og kulturelle bestigninger til moderne tiders klatring som sport og friluftsliv. Det fremhever klatringens tette forbindelse med norsk natur og nasjonal identitet, spesielt fjellene som ble betraktet som «nasjonal natur» under nasjonalromantikken på 1800-tallet.

Historien beskriver også dannelsen av Norsk Tindeklub (NTK) i 1908 som en eksklusiv organisasjon, og kontrasterer dette med Tromsø Klatreklubb, og hvordan samhandling mellom klatreklubbene i nord, har bidratt til å sette Lofoten på kartet som klatredestinasjon.

Opprettelsen av Norges Klatreforbund (NKF) i 1992 markerte en overgang mot en mer demokratisk og inkluderende organisering av klatresporten i Norge. Forbundet har bidratt til en balansert utvikling av sporten, med vekt på sikkerhet og miljøhensyn. Samarbeidet mellom NTK og NKF, spesielt i spørsmål om naturinngrep som for eksempel vindkraftutbygging, understreker en felles innsats for å bevare klatretradisjoner og sikre etisk forsvarlig utøvelse av sporten, jeg vil spesielt trekke frem organisasjonenes fokus på «sporløs ferdsel» og «the norwegian style» som viktige prinsipper.

Videre har klatresporten i Lofoten utviklet seg betydelig, fra et lite miljø hvor alle kjente til hverandre, er det nå et mangedoblet antall klatrere i området. Det fremheves at det å klatre ikke er en særlig spesiell aktivitet lengre, og kø-klatring er blitt et vanlig fenomen. Med et økende antall utøvere blir også *hvordan* en klatrer fremhevet av mine informanter. Det å skulle lese fjellet og ta alle avgjørelser selv trekkes frem som en autentisk måte å klatre på, i motsetning til å benytte seg av kommersielle tjenester som bruk av guide. Med et mangfold av klatrere i Lofoten, både erfarne og nybegynnere, kan det oppstå spenninger og friksjoner i miljøet. Informanter har fortalt at det oppleves ugreit å for eksempel spille musikk på klatrefeltene eller å legge fra seg klær og utstyr på passasjeveier. Dette viser at det finnes ulike oppfatninger på hva som anses som god skikk og bruk i naturen, og viser at

allemannsrettens uklare pliktfundament kommer til syne gjennom å studere disse skikkene og normene.

Bolting viser seg å være et tema som engasjerer, også i Lofoten. Det blir sett på som en slags tilrettelegging i naturen som ikke er ønskelig blant informantene. Bolteklatring blir videre ansett som mindre autentisk klatrestil, som ikke er forenelig med «ekte klatring». Videre har forfatterne av klatreførere/ guidebøkene vist seg å være en uformell formidler av allemannsretten, der de adresserer noen elementer i hva som er god oppførsel når man som klatrer besøker Lofoten. Kommersialisering av klatresporten oppleves videre litt tosidig, spesielt da flere av informantene også jobber som guider. Det er jobben til enkelte av informantene mine, og som de nevner etterstreber de å være refleksive med tanke på at arbeidet deres tar plass i norsk natur.

Videre viser besøksforvaltningstiltak som for eksempel avgiftsbasert parkering, ikke tar hensyn til om du er lokal innbygger eller på besøk. Dette kan oppleves som urettferdig blant enkelte av de lokale informantene, selv om det ikke adresseres som et veldig stort problem. Denne infrastrukturen blir av andre satt pris på, da en får tilgang til sanitære anlegg som ikke fantes i området tidligere.

En av begrensningene med denne oppgaven er at jeg har utelukkende fokusert på erfarne klatreres perspektiver. Resultatene kunne derfor vært annerledes hvis jeg hadde inkludert nybegynnere. I et større tidsperspektiv kunne jeg også i større grad fokusert på hvordan interesseorganisasjoner, og lokale klatreklubbers etikk fremkommer.

Konklusjon

I denne oppgaven har jeg hatt som overordnet mål å undersøke hvordan erfarne klatrere i Lofoten opplever og navigerer i et landskap som tiltrekker seg stadig flere klatreturister, - i lys av allemannsrettens uklare pliktfundament, har studien utforsket hvordan klatringens kulturelle lag, normer og verdier kommer til uttrykk i praksis. Med problemstillingen: *Klatreres erfaringer og betraktninger av utfordringer som oppstår i klatrefeltene i det naturbruken i Lofoten intensiveres.*

Som nevnt viser oppgaven at klatrekulturen har åpnet seg, og derfor finnes det ulike perspektiver og meninger i hva som anses som god etikk og moral. Jeg har i denne oppgaven viet oppmerksomhet til deres erfaringer og opplevelser i klatrefeltene og hvordan de forholder seg til den økende populariteten for sporten.

Erfarne klatrere virker å være refleksive i forhold til praksis i naturen, både i jobbsammenheng og i naturen, dermed er de også refleksive ovenfor pliktfundamentet i allemannsretten. Funnene i oppgaven viser videre at identitet og kulturelt fellesskap betyr noe. De største utfordringene som oppstår i klatrefeltene, handler om at det finnes mange mennesker på ett og samme sted samtidig. Dette fører til klatring i kø, og enkelte opplever at det å skulle klatre forbi noen kan skape ubehagelige situasjoner. Med mange klatrere på samme sted må en også planlegge litt mer i forkant, og flere velger å klatre på natten for å unngå de store menneskemengdene. Samtidig viser funnene at det er i forbindelse med infrastruktur at noen av utfordringene ligger, som fulle parkeringsplasser og stengte toaletter.

Disse funnene kan bidra med kunnskap om hvordan en klatrere navigerer og bruker landskapet. Dette kan videre bidra til kunnskap rundt besøksforvaltningstiltak for en spesifikk brukergruppe.

6 Referanser

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag
- Berg, N. G., & Forskningsprogrammet Regional utvikling. (2004). *Mennesker, steder og regionale endringer* (p. 227). Tapir akademisk forlag.
- Berg, G. N., Et al. (2013). Metodologiske utfordringer i stedsanalyser. I Førde, A., Kramvig, B., Berg, N. G., & Dale, B. (red). *Å finne sted. Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Fagbokforlaget: Bergen
- Bertilsson, M., & Mortensen, N. (2013). *Amerikansk pragmatisme*. I Andersen, H., & Kaspersen, B. L. (red). *Klassisk og moderne samfundsteori*. 5 utg. Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2014). Doing Without Data. *Qualitative Inquiry*, 20(6), 720-725.
<https://doi.org/10.1177/1077800414530254>
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2012). *Kvalitative metoder: empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Breivik, G. (2010). Trends in adventure sports in a post-modern society. *Sport in Society*, 13(2), 260–273.
<https://doi.org/10.1080/17430430903522970>
- Cabrera, A. M. (2023). *Turisme Med Omsorg for Sted: En Studie Av Reiselivs- Og Stedsutvikling i Lofoten Og Ilulissat*.
- Cole, D. N. (2004). Impacts of hiking and camping on soils and vegetation: A Review. *Environmental Impacts of Ecotourism*, 41-60. Wallingford.
- Davidson, L. (2015). The narrative construction of self through a commitment to mountaineering. Musa, G., Higham, J., & Thompson-Carr, A. (Red). *Mountaineering Tourism* (1st ed.). Routledge.
<https://doi-org.mime.uit.no/10.4324/9781315769202>
- Eidsvik, et al. (2019): *Verda og vi: Innføring i geografi*. Oslo. Det norske samlaget.
- Evjen, A. (2023). *Sporten alle vil drive med*. Journalen. Oslo-met.
<https://journalen.oslomet.no/2023/01/sporten-alle-vil-drive-med>
[Lesedato: 22.02.2024]
- Fedreheim, G. E., & Sandberg, A. (2008). *Friluftsløven og allemannsretten i et samfunn i utvikling* I UTMARK - tidsskrift for utmarksforskning. <http://www.utmark.org> | 1/2008
https://utmark.org/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2008-1/pdf/Fedreheim_Sandberg_Utmark_1_2008.pdf
[Lesedato: 10.01.2024]
- Goksøyr, M. (1994). Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv. *Nytt Norsk Tidsskrift* 2/1994.
- Granås, B., & Svensson, G. (2021). På Reise Med Allemannsretten. *Arr Idehistorisk tidsskrift* nr. 2/2021

- Grimeland, G. (2004). En historie om klatring i Norge: 1900-2000. Bergen: Fagbokforlaget
- Gurholt, K. P., & Viken, A. (2003). Nature and identity: essays on the culture of nature: Vol. nr. 36 (p. 305). Program for kulturstudier, Norges forskningsråd Høyskoleforlaget.
- Higham, J. & Musa, G. (2015). I Thompson- Carr, A. (red.) (2015). The motivations and satisfactions attendant to mountaineering. In *Mountaineering Tourism* (pp. 182-211). Routledge.
- Jarvinen, M. (2017). Symbolsk interaksjonisme. I Jarvinen, M. & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitativ analyse. Syv traditioner*. 1. utg. København: Hanz Reitzels forlag
- Jarvinen, M. (2005). Interview i en interaksjonistisk begrepsramme. I *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv: Interview, observationer og dokumenter*. Jarvinen, M., & Mik-Meyer, N. (red.). Hans Reitzels Forlag.
- Jarvinen, M., & Mik-Meyer, N. (2005). *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv: Interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzels Forlag.
- Lewis, N. (2004). Sustainable adventure. Embodied experiences and ecological practices within British climbing I Wheaton, B. (red), *Understanding lifestyle sports – consumption, identity and difference*. USA: Routledge.
- Llewellyn, D. J. & Sanchez, X. (2008). Individual differences and risk taking in rock climbing, *Psychology of Sport and Exercise*, 9(4), pp. 413–426.
- Lovdata (2023). Lov om friluftslivet. Friluftsloven
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>
 [Lesedato 08.01.2023]
- Lofotposten (28.10.2023). Parkering langs Henningsværveien: – Å stenge alle parkeringslommer vil få store konsekvenser.
<https://www.lofotposten.no/parkering-langs-henningsvarveien-a-stenge-alle-parkeringslommer-vil-fa-store-konsekvenser/s/5-29-987019>
 [Lesedato: 10.04.2024]
- Lofotposten (30.11.2023). Jarl hang i fjellveggen for å redde turistenes liv. Så ble han truffet i hodet av en stor stein.
<https://www.lofotposten.no/jarl-hang-i-fjellveggen-for-a-redde-turistenes-liv-sa-ble-han-truffet-i-hodet-av-en-stor-stein/s/5-29-1000188>
 [Lesedato: 11.04.2024]
- Larsen, A. (2022). William Cecil Slingsby I Store norske leksikon på snl.no
https://snl.no/William_Cecil_Slingsby
 [Lesedato: 14.12.2023]
- Larsen, A., Hohle, P. & Bryhn, R. (2023). Fjellklatring I Store norske leksikon på snl.no.
<https://snl.no/fjellklatring>
 [Lesedato: 01.02.2024]
- Massey, D. (2005). *For space*. London: Sage.

Meltem, C., & Albayrak, T. (2016). Push or pull? Identifying rock climbing tourists' motivations, *Tourism Management*, Volume 55. 2016, .Pages 74-84. ISSN 0261-5177, <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.02.003>

Miljødirektoratet (2022). Allemannsretten
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/allemannsretten/>
[Lesedato 19.05.2023]

Miljødirektoratet. (2023). *Besøksforvaltning i mye besøkte områder*.
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/myndigheter/besoksforvaltning-i-mye-besokte-naturomrader/hva-er-besoksforvaltning/>
[Lesedato: 17.01.2024]

NHO Reiseliv (2019). Ringvirkningsanalyse av reiselivet i Lofoten og Vesteråel.
<https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/e65ed0259b4e4756bc689021aa74cf5e/rapport-ringvirkningsanalyse-av-reiselivsbransjen-i-lofoten-og-vesteralen.pdf>
[Lesedato: 17.04.2024]

Norsk -klatring. (2020) *Køkultur i fjellet*.
<https://www.norsk-klatring.no/klatresamfunn/kommentarer/koekultur-i-fjellet>
[Lesedato: 20.05.2024]

Norsk-klatring (2021). Klatreetikette.
<https://www.norsk-klatring.no/klatrekultur/klatreetikette-i-sportsklatring-og-fjellklatring>
[Lesedato: 20.05.2024]

Norsk-klatring (2024). Klatring på naturlige sikringer. <https://www.norsk-klatring.no/klatreskolen/tradklatring-klatring-paa-naturlige-sikringer>
[Lesedato: 20.05.2024]

Nordnorsk Klatreskole. (2023). About us.
<https://www.nordnorskklatskole.com/about/>
[Lesedato: 03.03.2024]

Norsk Klatreforbund (2024). Juridisk sikring av klatrefelt.
<https://klatring.no/klatrefelt-anlegg/klatrefelt/juridisk-sikring-av-klatrefelt---hvorfor-og-hvordan/>
(Lesedato: 12.05.2024)

Norsk Klatreforbund. (2023). Om oss.
<https://klatring.no/om-nkf/samarbeidspartnere/>
[Lesedato: 03.03.2023]

Norsk Tindeklub (2017). Borebolter, Via Ferrata og annen tilrettelegging i norske fjell
<https://www.ntk.no/borebolter-via-ferrata-og-annen-tilrettelegging-i-norske-fjell/>
[Lesedato: 02.04.2024]

Norsk Tindeklub (2023). Om NTK.
<https://www.ntk.no/>
[Lesedato: 07.02.2024]

Regjeringen (2021) Allemannsretten
<https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/friluftsliv/innsiktsartikler-friluftsliv/allemannsretten/id2076300/>
[Lesedato: 01.05.2024]

Rickly-Boyd, J. M. (2012) Lifestyle climbing: Toward existential authenticity, *Journal of Sport & Tourism*, 17(2), 85-104
DOI: 10.1080/14775085.2012.729898

SIKT. (2024). Kunnskapssektorens tjenesteleverandør.
<https://sikt.no/>
[Lesedato: 20.04.2024]

Staunæs, D., & Søndergaard, M, D. (2005) Interview i en tangotid. I *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv: Interview, observationer og dokumenter*. Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. (red.). Hans Reitzels Forlag.

Statistisk Sentralbyrå (2023). Kommunefakta/ Vågan
<https://www.ssb.no/kommunefakta/vagan>
[Lesedato: 09.09.23]

Svensson, G. (2016). Negotiating norms in nature: The moral landscape of outdoor recreation and nature based tourism in North Troms. UiT Norges arktiske universitet.

Thagaard, T. (2018). Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder. 5 utg. Fagbokforlaget. Bergen

Thorsnæs, G. (2024) Lofoten i Store norske leksikon på snl.no.
<https://snl.no/Lofoten>
[Lesedato: 08.01.24]

UIAA. (2024). About us.
<https://www.theuiaa.org/inside-the-uiaa/about/>
[Lesedato: 04.04.2024]

Viken, A. et. Al :(2020). Turismens paradokser. *Turisme som utvikling og innvikling*. Orkana Akademisk. Stamsund

Visit Norway. (2024). Aktiviteter og attraksjoner.
<https://www.visitnorway.no/aktiviteter-og-attraksjoner/utendorsaktiviteter/via-ferrata/>
[Lesedato: 22.04.2024]

Vågan Kommune (2022). Mindre endring av regional friluftsforskrift for Lofoten - stranda under fjellet.
<https://vagan.kommune.no/aktuelt/mindre-endring-av-regional-friluftsforskrift-for-lofoten-stranda-under-fjellet.39593.aspx>
[Lesedato 10.04.2024]

Witoszek, N., & Hanssen, T. (1998). Norske naturmytologier: fra Edda til økofilosofi (p. 183). Pax.

Wheaton, B. (2004). Understanding Lifestyle Sport : Consumption, Identity and Difference. Taylor & Francis Group, 2004. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/tromsoub-ebooks/detail.action?docID=200065>.

Zappfe, W, P. (1968). Barske glæder og andre temaer fra et liv under åpen himmel. Adventura forlag. Oslo.

Guidebøker

Craggs, C. & Enevold, T. (2008). Lofoten rock. Rockfax.com

Craggs, C. & Enevold, T. (2017). Lofoten Climbs. Rockfax.com

Nebell, A, G. & Bø, B. (1999). Klatring i Romsdal. Sogge fjellsport.

Webster, E. (1994). Climbing in the magic islands. A Climbing & hiking guidebook to the Lofoten islands of Norway. Nordnorsk klatreskole. Henningsvær, Norway.

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Allemannsrettens pliktfundament i Lofoten»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å studere hvordan allemannsretten er praktisert og forstått i Lofoten blant klatrere. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Denne masteroppgaven i samfunnsplanlegging og kulturforståelse ved UIT-Norges arktiske universitet vil se på hvordan allemannsretten fungerer, praktiseres, og er forstått blant klatrere i Lofoten. Vågan kommune og spesielt området rundt Henningsvær er et populært område som har mange besøkende, særlig igjennom sommersesongen. Det er mange ulike grupper av besøkende som kommer til Vågan, men stedet er ekstra kjent for sine gode klatrefelt som da tiltrekker seg klatrere fra både inn- og utland. I denne studien er jeg interessert i hvordan allemannsretten er praktisert og forstått blant klatrere, men også hvordan kommunen forvalter allemannsretten. Hvilke uformelle regler rundt «skikk og bruk» kommer til syne i klatremiljøet, og hvordan kommunen stiller seg til innskrenking av allemannsretten med tanke på «telteforbud» er eksempler på forskningsspørsmål for denne masteroppgaven.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UIT- Norges Arktiske Universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltakelse i studien innebærer at jeg ønsker å ha samtale med deg om hvilke erfaringer du har som klatrer/naturbruker i Vågan kommune. Jeg vil være opptatt av hvilke områder du bruker, hva du gjør der og opplevelser du har hatt der. Jeg er også interessert i en samtale om endringer du kan ha observert i naturen og i landskapsbruken og tanker du har gjort deg om disse endringene og om framtida for området. Før samtalen ønsker jeg å avklare bruk av lydopptaker. Et eventuelt opptak av samtalen vil bli lagret i henhold til SIKT – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (for mer informasjon se <https://www.sikt.no>). Dersom du skulle ønske å trekke deg fra studien, kan du gjøre det på hvilket som helst tidspunkt. Det

er frivillig å delta i studien, og du kan trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet, og det vil ikke innebære noen negative konsekvenser for deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Opplysningene fra samtalen vil i prosjektperioden kun være tilgjengelig for meg, Ida Steinvik Olsrud. Eventuelt personidentifiserende data vil lagres adskilt fra notater/transkriberinger av intervju. Deltakere i prosjektet vil anonymiseres slik at de ikke kan identifiseres i publikasjoner fra forskningsprosjektet. Dette innebærer at navn og alder vil bli anonymisert i publiseringen av studien slik at deltakere ikke blir gjenkjent. Når transkribering av intervjuene er ferdige, vil dataene med lydfiler slettes. Studien vil etter planen avsluttes i mai 2024.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *UIT – Norges arktiske universitet* har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- UIT – Norges arktiske universitet ved student Ida Steinvik Olsrud (iol064@post.uit.no) og Veileder Brynhild Granås (brynhild.granas@uit.no).

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

(Forsker/veileder)

(Student)

Brynhild Granås

Ida Steinvik Olsrud

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju med lydopptaker

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Dette prosjektet handler om en klatrers perspektiv på turisme og allemannsretten i Lofoten.

Bosted:

Yrke:

Alder:

Siden du stiller til dette intervjuet, har du jo vært i Vågan før.

- Når du her første gang?
- Hvor mye tid har brukt her?

- Hvilke typer av aktivitet gjør du mens du er her?
- Bruker du tid mest her i Vågan eller andre steder i Lofoten også?
- Har noe endret seg siden du var her første gang?
- Hvis klatring, noe spesielt du vil trekke frem?

Klatring i Vågan

- Hvorfor vil du klatre i Vågan?
- **Hva er så bra her?**
- Hvorfor/Hvorfor ikke
- **Historiske perspektiv?**
  - Hvordan det var før vs nå
  - Klatret andre steder i Norge eller utlandet?
  - Hvis ja, er det noen forskjeller når det kommer til «oppførsel» eller «skikk og bruk»?
  - Klatring blitt mer mainstream?

Allemannsretten

- Har du hørt om allemannsretten?
- Hva er ditt forhold til allemannsretten? (egen forståelse)
  - *Hvorfor?*
  - *Hvorfor ikke?*
  - *Hvor camper du? Hvor bor du?*
- Hva vil du si er legitim og illegitim bruk av området/allemannsretten i dette området?

- Ser du noen forskjeller i typer turisme i dette området?
- Hvordan synes du allemannsretten fungerer i Vågan?
- Noen andre perspektiver med tanke på klatring?
- Evt. historiske, samfunnsmessige eller kulturelle begrunnelser/perspektiver
- Overturisme?

Uformelle forhandlinger av legitim og god landskapsbruk

Egne erfaringer med uformelle forhandlinger landskapsbrukere imellom om ordninger for god landskapsbruk og foretrukne prioriteringer i landskapsbruk

- Uformelle arenaer eller nettverk for dialog
- Erfaringer med enighet og uenighet
- Erfaringer med argumentasjon brukt i slike dialoger
- Utfordringer med å få til denne type dialog

Allemannsrettens fremtid

- Forståelser av natur og samfunn kommer til uttrykk i betraktningene
- Hva hen tenker om fremtiden til allemannsretten
- Hva hen tenker om innskrenkninger rundt allemannsretten –for eksempel telteforbud
- Har du noen tanker om kommersialisering av allemannsretten
- Ser du noen forskjeller på klatreres bruk av naturen sammenlignet med andre typer turister?

Tilrettelegging / Besøksforvaltning

- Infrastruktur som parkering, sanitære forhold etc.
- Blir du påvirket av dette?
- Andre tanker?
- Kommunens ansvar?

